

NACIONALNI KATEHETSKI URED
HRVATSKE BISKUPSKE KONFERENCIJE

DRUGI VATIKANSKI SABOR

Kratak prikaz

Građa za vjeronaučnu olimpijadu šk. god. 2014./2015.

Priredio:
prof. dr. Nediljko Ante Ančić

Sadržaj

Različite predodžbe o potrebi i mogućnosti crkvenog koncila	6
Ivan XXIII. i Koncil	7
Životni put pape Ivana XXIII.	7
Najava Koncila – veliko iznenađenje	8
Vizija Koncila	9
Faze u pripremi Drugoga vatikanskog sabora	10
Otvaranje Drugoga vatikanskog sabora	12
Papin govor na otvorenju: <i>Raduje se majka Crkva</i>	12
Prvi radni dan	14
Koncil na putu prema samome sebi	15
Hrabri Koncil, prvi plodovi	16
Pavao VI. nastavlja Koncil	17
Treće zasjedanje: vrhunac i kriza Koncila	18
Četvrto zasjedanje i završetak	19
Teolozi (periti)	20
Nekatolički promatrači	23
Osvrt na provedbu Koncila	25
Zaključak	29
Kazalo važnih pojmova	30
Literatura	32
Bilješka o autoru	33

Na početku pontifikata pape Ivana XXIII. (1958.) bilo je mnoštvo želja za reformom u Crkvi, ali nije bilo poziva da se sazove sveopći koncil. Može se reći da su reformske ideje ipak malo-pomalo izvele duhovnu i teološku preorijentaciju koja je pripremala Drugi vatikanski sabor. Poticaji da se provedu reforme dolazili su iz različitih crkvenih strujanja u drugoj polovici 19. i prvoj polovici 20. stoljeća. Na socijalno-političkom polju katolici se pojačano angažiraju u političkom životu vodeći se idejama socijalnoga nauka Crkve na tragu enciklike *Rerum novarum* (1891.). Zatim nastaje laički pokret pod imenom Katolička akcija, koji je inspiriran duhom Evanđelja, a pokušaj je organiziranog sudjelovanja katolika u društvu i Crkvi.

Početkom 20. stoljeća, a osobito nakon Prvog svjetskog rata, javlja se čitav niz teološko-duhovnih kretanja koja su poticala obnovu i pripremala

put budućem Koncilu. Ovdje spominjem samo one najvažnije. U svijesti mnogih vjernika javlja se nov doživljaj Crkve, što ga je ondašnji poznati teolog Romano Guardini pregnantno izrazio riječima: "Crkva se budi u dušama." U to vrijeme jača liturgijski pokret i širi se ekumensko gibanje sa svojim idejama koje će poslije također naići na prihvata. Valja spomenuti i pojavu novog načina teološkog promišljanja u Francuskoj pod nazivom *nova teologija* (*nouvelle théologie*). Ona je s jedne strane nadahnuta povratkom biblijsko-patrističkom polazištu, a s druge strane gaji otvorenost prema svijetu. Crkva već tada pojačano djeluje u misijskim područjima i ima određeno iskustvo susreta s drugim izvanoeuropskim kulturama. Posebno je zapažena aktivnost marijanskog pokreta u Crkvi nakon ukazanja u Fatimi (1917.) i proglašenja dogme o uznesenju Bogorodice na nebo (1950).

Različite predodžbe o potrebi i mogućnosti crkvenog koncila

Papa Pio XII. (1939.–1958.) poznao je razvoj teološke misli svojega vremena te je prvi dio svojega pontifikata bio pretežno otvoren duhovnim strujanjima u teologiji i pozitivno ih prihvaćao, o čemu svjedoči nekoliko njegovih enciklika iz toga razdoblja. Moglo bi se reći da je nekim svojim reformskim pomacima i odlukama utro put Drugom vatikanskom saboru i prethodio nekim smjerovima rasprave na Koncilu.

Papa Ivan XXIII. nije bio prvi koji je u tom razdoblju razmišljao o sazivanju crkvenog sabora. Premda su se i oba njegova prethodnika bavila istom mišlju, on je smogao snage i odlučnosti za taj korak. Već je Pio XI. na početku svoje papinske službe razmatrao mogućnost da nastavi i završi nekoć prekinuti Prvi vatikanski sabor. Čak je o tome poslao upit svim biskupima Katoličke Crkve, od kojih je dobio pretežno pozitivan odgovor. Ipak je od tog plana odustao, vjerojatno zbog još nesređenih odnosa Svete Stolicе s talijanskom državom. Pio XII. je u razdoblju između 1949. i 1951. u okviru Svetog oficija (današnje Kongregacije za nauk vjere) osnovao posebnu komisiju da prouči i istraži mogućnosti održavanja općeg crkvenog sabora. U njoj su na vidjelo izašle dvije posve različite predodžbe o naravi i zadaćama toga crkvenog skupa. Prema prvom shvaćanju, budući koncil bi vremenski trebao trajati svega nekoliko tjedana i ne bi se bavio unutarcrkvenim pitanjima, jer to papa može uraditi svojim enciklikama i drugim dokumentima. Sabor bi, prema tome, trebao samo demonstrativno posvjedočiti crkveno jedinstvo. Ako bi se donosili dokumenti, biskupi bi trebali Rimskoj kuriji iznijeti svoje prijedloge, a ona bi iz toga izradila završni dokument. Druga predodžba do koje je spomenuto povjerenstvo došlo odbacuje prethodni model poimanja koncila kao suprotnog tradiciji Crkve. Koncili su, naime, u povijesti uvijek bili teška i složena stvar, oni imaju svoju vlastitu dinamiku, puni su iznenađenja i nije moguće unaprijed odrediti koliko će dugo potrajati i o kojim će temama raspravljati. Osim toga, takav veliki crkveni događaj s više tisuća sudionika zahtijevao bi tehničke, organizacijske i druge pripreme u trajanju od nekoliko godina. Pio XII. se priklanjao ovom drugom shvaćanju koncila, ali u dobi od 75 godina nije imao dovoljno snage i osjećao se prestarim da bi se upustio u taj vrlo zahtjevan pothvat, smatrajući da će to učiniti njegov nasljednik. Njegov se nasljednik Ivan XXIII., premda je bio još stariji, zaista odlučio na taj izazovan i vrlo zahtjevan crkveni korak.

Pio XII.

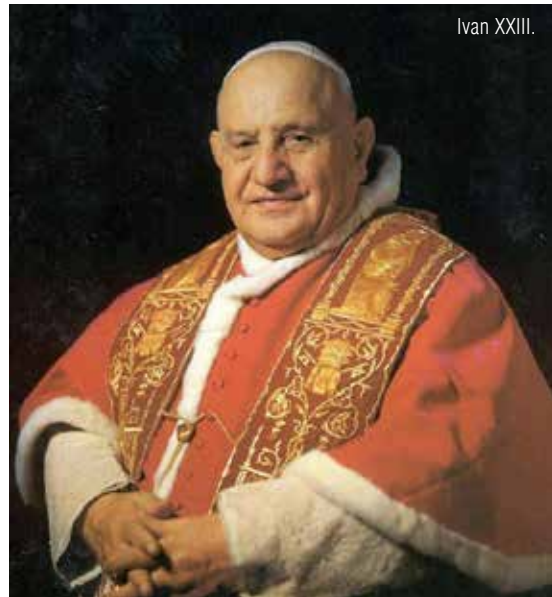
U tom je vremenu bilo i drugih razmišljanja i različitih ideja o opravdanosti sazivanja koncila, o njegovim mogućim zadaćama i tehničkoj izvedivosti, koje nikako nisu išle u prilog održavanju takvog najvećeg crkvenog skupa. Jedno je od mišljenja bilo da bi budući koncil trebao biti samo službeni završetak Prvog vatikanskog sabora, koji je bio prekinut i tako zapravo ostao nedovršen. Međutim, što je vrijeme više odmicalo, time se i takav plan koncila činio sve manje izglednim. Kod nekih je jednako tako bila prisutna i druga već spomenuta ideja da je održavanje koncila organizacijski vrlo složen, prezahtjevan i nepredvidiv posao, što je također bio važan razlog da se olako ne upušta u taj veliki pothvat. Nadalje, bilo je mnogo onih u Katoličkoj Crkvi koji su smatrali da je koncil zapravo i nepotreban jer je Prvi vatikanski sabor proglasio dogmu o papinu primatu i nezaobludivosti pa su pape nakon toga tu svoju učiteljsku i pastirsku vrhovnu vlast obilno koristili. Zato se činilo nepotrebnim sazivati biskupe iz cijeloga svijeta da se u mukotrpnom procesu usuglase i slože oko pojedinačnih pitanja crkvenoga nauka kad to ionako može jednostavnije riješiti sam papa. Polazeći od uobičajenih razloga zbog kojih su se crkveni sabori u povijesti sazivali, neki su zastupali mišljenje da nema pravog povoda za održavanje koncila. Crkvi u ono vrijeme nije prijetila neka opasnost koja bi ugrožavala njezino jedinstvo, nije bilo važnih aktualnih pitanja na području crkvene stee, niti prijepornih pitanja u odnosu na crkveni nauk. Bilo je, konačno, i onih kojih su nakon najave Koncila smatrali da je preuranjen. Prema njihovu mišljenju, tek su trebala stasati nova pokoljenja biskupa koja bi bila upoznata s biblijskom i patrističkom teologijom i stekla osjetljivost za ekumenska pitanja. Stoga ne čudi da je najava održavanja Drugoga vatikanskog sabora*, k tome još od tek izabranog pape u poodmakloj dobi, iznenadila i začudila ne samo svjetovnu, nego još više crkvenu javnost.

* Za Drugi vatikanski koncil pisac rabi još sljedeće nazive koji su uobičajeni u hrvatskom jeziku: Drugi vatikanski sabor, II. Vatikanski koncil, ili samo riječ Koncil odnosno riječ Sabor.

Ivan XXIII. i Koncil

Poslije smrti pape Pija XII. za njegova je nasljednika izabran patrijarh Venecije, kardinal Angelo Giuseppe Roncalli, koji je uzeo ime Ivan XXIII. Njegovu je ocu bilo ime Ivan, a i župna crkva u kojoj je kršten bila je posvećena sv. Ivanu. Nije ga smetalo što je jedan protupapa u 15. stoljeću nosio to ime, pa ga od tada nijedan rimski prvosvećenik za sebe nije uzimao, premda je ono u srednjem vijeku očito bilo popularno. Novoga Petrova nasljednika mnogi su zbog visoke životne dobi smatrali "prijelaznim papom" i nisu očekivali da će taj sedamdesetsedmogodišnjak donijeti neke značajne promjene ili poduzeti važne iskorake u životu Crkve. Ipak, već su na prvi pogled upadljive velike razlike, pa i suprotnosti između novoga pape i njegova prethodnika, i to ne samo s obzirom na vanjski izgled, porijeklo i stil ophođenja s drugima.

Ivan je bio debeljuškasti tip niskoga rasta, utjelovljenje talijanskog seoskog župnika; Pio je pak bio mršav, potomak ugledne građanske rimske obitelji. Dok papu Ivana krasi jednostavnost, neposrednost i humor, Pio je djelovao distancirano, povučeno, gotovo mistično. Tim razlikama vanjskoga izgleda i

Ivan XXIII.

karaktera mogao bi se dodati i čitav niz drugih s obzirom na različitost njihova teološkog razmišljanja, njihovu crkvenost i pogled na svijet.

Životni put pape Ivana XXIII.

Angelo Giuseppe Roncalli potječe iz brojne seljačke obitelji. Rođen je 25. studenoga 1881. u mjestu Sotto il Monte u sjevernotalijanskoj pokrajini Bergamo. Njegov otac, mali poljoprivrednik Giovanni Battista i majka Marianne imali su dvanaestero djece. Nakon školovanja u dječjačkom i bogoslovnom sjemeništu u obližnjem Bergamu dobio je stipendiju i poslan je kao klerik u Rim da nastavi studij u Zavodu Sant' Apollinare. U međuvremenu je na godinu dana morao prekinuti studij radi vojne obveze koju je odslužio u svom zavičaju. Studij u Rimu okrunio je doktoratom iz teologije (1904.). Iste je godine zaređen za svećenika i obavio zahvalno hodočašće u Svetu zemlju. Mjesni biskup Giacomo Radini Tedeschi uzima ga za svojega tajnika i u toj će službi ostati cijelo jedno desetljeće, kada u Sjemeništu poučava crkvenu povijest, teologiju crkvenih otaca i apologetiku (tako se nekoć zvala fundamentalna teologija), izdaje biskupski list te priprema za publiciranje vizitacije sv. Karla Boromejskoga. To je razdoblje zacijelo najsnažnije utjecalo na njegovu duhovnu formaciju.

U Prvom svjetskom ratu don Roncalli je nekoliko godina služio najprije u sanitetskoj službi, a zatim kao vojni kapelan. Nakon rata djeluje kao duhovnik u sjemeništu (1918.-1920.), odakle je poslan u Rim da kao

predstojnik vodi novoosnovanu talijansku crkvenu komisiju za širenje vjere. U tom će uredu poticati misijska nastojanja i u tu svrhu skupljati novčana sredstva.

Iz Rima ga put vodi na Istok. Naime, papa Pio XI. imenovao ga je najprije apostolskim vizitatorom, a potom apostolskim delegatom u Bugarskoj (1925.). Tu će u diplomatskoj službi Svete Stolicy provesti cijelo desetljeće. Na početku svojeg diplomatskog djelovanja zaređen je za naslovnog biskupa, a geslo mu je *Oboedientia et pax* (Poslušnost i mir). Njegov položaj u Bugarskoj s vrlo malim brojem katolika nije bio jasno određen, niti je diplomatski bio lagan i jednostavan te očito nije zadovoljavao Roncallijevu težnju za većom aktivnošću. Godine 1934. premješten je na službu u Tursku, a dodijeljena mu je i odgovornost za Grčku. Sada je u novoj ulozi imao šire i raznovrsnije mogućnosti djelovanja te je bio zadovoljniji. U svom radu susretao se s islamom i islamskim svijetom, uspostavio je kontakte s ekumenskim patrijarhom, posjećivao zemlje na Bliskom istoku te je sudjelovao u akcijama spašavanja Židova pred nacističkim progonima za vrijeme Drugoga svjetskog rata.

Krajem ratne godine 1944. Roncalli je imenovan nuncijem u Francuskoj, gdje ga je dopala nimalo laka zadaća posredovanja u sporu oko biskupa koji su bili pristaše tamošnjeg Vichyjeva režima, pa ih je

nakon pobjede saveznika predsjednik De Gaulle htio opozvati. U tom osjetljivom pitanju uspjelo mu je naći kompromisno rješenje. Po završetku rata osnivao je teološke tečajeve za zatočene njemačke bogoslove i pomagao u obnovi. Zbog pastoralnih potreba Crkve pri kraju 1952. godine napušta diplomatsku službu i vraća se u Italiju. Imenovan je kardinalom i ubrzo zatim nadbiskupom (patrijarhom) Venecije, nakon što je zbog prerane smrti njegova prethodnika ta prestižna biskupija ostala bez svojega pastira. U toj je službi nakon smrti Pija XII. otputovao u Rim na izbor novoga pape. Konklave na kojima je sudjelovalo pedeset i jedan od ukupno pedeset i četiri kardinala trajale su relativno kratko (25.-28. listopada 1958.). Dvojica članova kardinalskog kolegija nisu iz političkih razloga mogla doći u Rim: hrvatski kardinal Alojzije Stepinac, koji je u montiranom političkom postupku bio osuđen od ondašnjih komunista i zatočen u Krašiću, te mađarski kardinal Joseph Mindszenty, koji je također živio u svojevrstnom zatočeništvu u Budimpešti. Potrebna dvotrećinska većina za izbor Petrova nasljednika iznosila je trideset i pet glasova.

Povjesničari donose i neke zanimljive pojedinsti o glasanju i o omjeru snaga u kardinalskom kolegiju, koje su unatoč izolaciji kardinala i zapovjedi tajnosti procurile u javnost. Tako su među kardinalima postojale tri skupine: takozvani "konzervativni", predvođeni Pizzardom i Ottavianijem, činili su polovicu birača (26 kardinala), njih 18 sloville su kao "napredni", dok se u "sredinu" ubrajalo sedam kardinala, među kojima i Roncalli. On je očito smatran kompromisnim kandidatom ako se dvije glavne strane ne uspiju složiti. Odluka za patrijarha iz Venecije pala je u jedanaestom krugu glasanja i nije ga zatekla nespremnim. U kardinalskom zboru uživao je glas pobožnog i dušobrižnički usmjerenog pastira koji je skladno povezao pastoralno usmjerenje i diplomatsko iskustvo. Jedan je sudionik s obzirom na izbor pape Roncallija kasnije izjavio: "Od početka je smatran favoritom i to je znao."

Na osobnost i snažno izraženu tradicionalno katoličku duhovnost novoizabranog Pape najviše

su utjecali kućni obiteljski kršćanski odgoj i njegovi duhovni odgojitelji. Premda po naravi jednostavan i spontan, nije se nikada zadovoljavao jeftinim rješenjima. To osobito saznajemo iz pisama obitelji i duhovnog dnevnika (*Il giornale dell'anima*) što ga je počeo pisati od četrnaeste godine i vodio ga sve do kraja života. Kako nam sam svjedoči, žarište je te duhovnosti bilo jutarnje moljenje časoslova, zatim slavljenje euharistije i polusatno razmatranje, večernja krunica i tjedna ispovijed. Često je čitao *Nasljeduj Krista* – klasično katoličko štivo, i redovito obavljao ignacijanske duhovne vježbe. Distancirao se od tzv. modernizma koji je onodobno od Crkve bio osuđen, ali je bio uvjeren da se i u Italiji više treba pozitivno baviti teologijom nego što je to u redovitim prilikama onoga doba bio slučaj.

Teološki obzor novoga pape Ivana XXIII. bio je proširen najprije radom u Ustanovi za širenje vjere, a zatim iskustvima koja je tijekom duljeg razdoblja stjecao u diplomatskoj službi, osobito na Bliskom istoku. Ona su ga učinila osjetljivim za pitanje misija i otvorenim za ekumensku suradnju. Sluh za socijalne probleme upio je odmalena, odrastajući u skromnim uvjetima seoske obitelji s brojnijom djecom. Premda je gotovo tri desetljeća proveo kao crkveni diplomat, nikada se nije osjećao kao kurijalni službenik, nego kao dušobrižnik. Spomenute značajke, kao i neke druge osobine iz biografije pape Roncallija itekako će se odraziti i na njegov novi stil vladanja i način upravljanja Crkvom u duhu kolegijaliteta. Nije htio vladati autokratski, slušao je i podnosio i drukčija mišljenja, cijenio je i poštovao biskupe kao svoju subraću u apostolskoj službi, nije bio "zatočenik Vatikana" kao njegovi prethodnici, nego je išao među ljude, posjećivao crkve, bolnice, zatvore i sjemeništa. Poznati crkveni povjesničar Hubert Jedin zaključuje: "Kao crkveni povjesničar upoznat s povijesnom promjenom Crkve u svijetu koji se trajno mijenja, papa Ivan je bio uvjeren da Crkva svoj navještaj, svoju organizaciju i svoje dušobrižničke metode mora prilagoditi s obzirom na krajnje promijenjeni svijet, i za to je rabio podosta prijedporan pojam *aggiornamento*."

Najava Koncila – veliko iznenađenje

Na završetku Molitvene osmine za jedinstvo kršćana, 25. siječnja 1959. Ivan XXIII. u bazilici sv. Pavla izvan Zidina pred skupinom kardinala najavljuje dva značajna događaja: sazivanje Biskupske sinode za Rim i održavanje općeg koncila, od kojih će ovaj posljednji pothvat biti pravo pionirsko djelo i imati dalekosežno povijesno značenje za cijelu Crkvu. Bilo je to samo nepuna tri mjeseca nakon njegova iz-

bora za papu pa u takvim okolnostima ne zvuči premiono ni tvrdnja povjesničara Klause Schatza da je za upuštanje u takav sveopći koncil zaista bilo potrebno "bezbriznosti i karizmatске hrabrosti Ivana XXIII."

Nikakvo čudo da je zato najava Koncila izazvala golemo zanimanje ne samo u Katoličkoj Crkvi, nego i izvan nje, među drugim kršćanima i u svjetovnoj javnosti.

Ima nagađanja i dvojbi o tome je li sazivanje općeg sabora bilo iznenadno nadahnuće Duha ili se Papa već otprije bavio tom mišlju. Čini se ipak da je papu Roncallija ova ideja otprije zaokupljala i da je s nekim bliskim suradnicima o tome razgovarao, osobito sa svojim državnim tajnikom kardinalom Tardinijem, koji je bio ključna osoba za njezinu provedbu. Kad je kod njega naišao na potporu i prihvaćanje,

bio je duboko uvjeren da je to volja Božja i da je za to pogodan trenutak, pa je prema tome i postupio. Dobri poznavatelji s pravom zaključuju da je Ivanu XXIII. to duboko uvjerenje da u danim okolnostima postupi po volji Božjoj bilo izvor trajne snage i velike hrabrosti za ustrajnost u svojem naumu unatoč mnogim otporima i da ga smireno povjeri slobodnoj igri različitih crkvenih snaga i mišljenja.

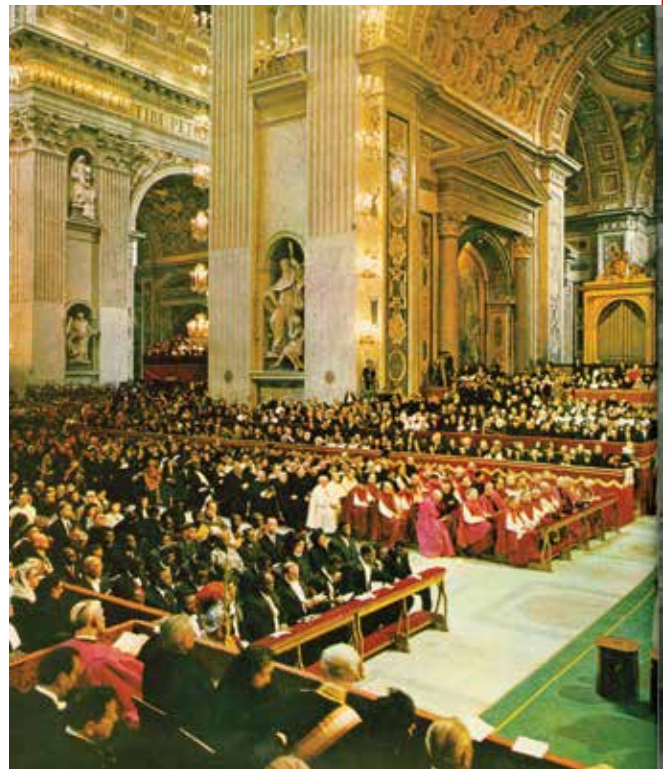
Vizija Koncila

Papini bliski suradnici u Rimskoj kuriji, blago rečeno, nisu bili baš oduševljeni tom neočekivanim i iznenađujućom odlukom Rimskog prvosvećenika, a vjerojatno nisu bili ni dovoljno upoznati s njegovim planom. Stoga je u mnogim crkvenim krugovima najava Koncila naišla na nevjericu i odbijanje. Dvije su stvari u najavi velikog crkvenog skupa ostavljale dojam stanovite nejasnoće pa ih je bilo potrebno u narednom vremenu postupno precizirati i razbištriti. Najprije je izraz "ekumenski" u najavi budućeg Koncila u prvi mah izazvao nedoumice jer se zapravo zaboravilo da ta oznaka u katoličkoj jezičnoj uporabi znači *koncil cijele Crkve*. Papa je, međutim, očito htio sazvati opći sabor Katoličke Crkve, a ne neki koncil sjedinjenja kršćana. Pritom je zaista imao u vidu i sudjelovanje predstavnika Crkava koje nisu u zajedništvu s Rimom, premda na još neodređen način. To će pak poslije rezultirati pozivom drugim kršćanskim Crkvama da na Koncil pošalju svoje promatrače.

Izraz *aggiornamento* (podanašljenje) što ga je papa Ivan XXIII. u različitim prilikama koristio i prije, a sada ga rabi i u odnosu na najavljeni Koncil, nije bio jasan. Papa ga uspješno uvodi u crkveni i teološki govor tako da je poslije jednostavno ušao nepreveden u opću upotrebu. Podanašljenje označava glavnu zadaću budućeg općeg sabora te nadilazi značenje samo neke reforme i treba je shvatiti kao novu inkulturaciju Božje objave u povijesti čovječanstva koja se mijenja. Ivan XXIII. odbacuje kriva i jednostrana shvaćanja toga pojma, naglašavajući da se ne radi o pukoj obnovi institucija, iako je i to potrebno, ali ni o promjeni crkvenoga nauka, nego o temeljitom uranjanju u predanu vjeru s ciljem da se obnovi sav kršćanski život i cjelokupno djelovanje Crkve u duhu prijateljstva i dijaloga s ljudima. Polazeći od tih nakana smatrao je da je Crkvi potreban opći sabor koji će je osloboditi od povijesnih okoštaloosti i zaostajanja te je tako osposobiti za navještaj i posredovanje poruke evanđelja. U međuvremenu je pojam *aggiornamento* zaživio i toliko se udomaćio da danas spada u jednu od bitnih teoloških ideja i odrednica kojima se izražavaju nakane i zadaće Drugoga vati-

kanskog sabora. S obzirom na još neostvarenu provedbu duha i dokumenata toga Koncila u Katoličkoj Crkvi, ovaj izraz ni nakon pola stoljeća nije izgubio na svojoj aktualnosti.

Ipak, pravo značenje te koncilske ideje nije jasno bez dodatnog tumačenja koje je zadobila u upotrebi Ivana XXIII. i samoga Koncila, koji ju je prihvatio kao svoju. Gledajući izvorno, pojam *aggiornamento* potječe iz talijanskoga trgovačkog govora i znači "aktualizirati računovodstvene knjige". Primijenjen pak na teološko i crkveno područje on ne znači samo prilagođavanje onoga ljudskog i promjenjivog u crkvenoj zajednici novim zahtjevima i potrebama vremena. Riječ je ponajprije o unutarnjoj obnovi Crkve i kršćanskog života koja ne može uspjeti ako se ne otvori suvremenom svijetu i ako se ne upusti u dijalog s ljudima i pitanjima našega vremena.

Faze u pripremi Drugoga vatikanskog sabora

Nakon najave budućeg koncila, nekoliko mjeseci nije bilo konkretnih pojedinosti o samom programu i nakanama tog planiranog najvišeg crkvenog skupa. Očito je Papa u pripreme htio uključiti razne crkvene institucije, a Rimskoj je kuriji po naravi stvari u tome prepustio glavnu riječ. Ipak, pred očima mu je jasno lebdjela glavna unutarcrkvena zadaća toga skupa: obnova Katoličke Crkve i poticaj zauzimanju za kršćansko jedinstvo.

Imenovanjem Pred-pripravne komisije (na Duhove, 17. svibnja 1959.) od članova Rimske kurije, pod vodstvom kardinala Tardinija otpočela je prva faza u pripremi Drugoga vatikanskog sabora. Komisija je uputila poziv svim katoličkim biskupima, višim redovničkim poglavarima, predstojnicima vatikanskih ureda, katoličkim sveučilištima i fakultetima – dakle svima koji prema crkvenom zakoniku sudjeluju na općem koncilu – da iznesu svoje prijedloge i želje o kojima bi se na Koncilu trebalo raspravljati. Na Papinu intervenciju poziv je formuliran vrlo općenito, bez sugestivnih predloženih pitanja. Razaslan je 2812 upita na koje je tijekom otprilike godinu dana stiglo 2150 odgovora (76,4%), koje je nadležna komisija pregledala i tematski razvrstala te tako završila svoj posao. Splitski biskup Frane Franić svoj je odgovor Pred-pripravnoj komisiji poslije u cijelosti objavio u poznatoj knjizi Crkva – stup istine. Iz materijala od pristiglih odgovora, koji čine punih 8 svezaka

(Acta et documenta concilio Vaticano preparando), može se iščitati neka vrst vlastitog portreta Katoličke Crkve uoči Drugoga vatikanskog sabora. Među mnogobrojnim i različitim željama i prijedlozima povjesničari razlikuje dvije velike skupine. Jedna je, premda oprezno, išla u smjeru onih na Koncilu i poslije njega provedenih teoloških i crkvenih reformi. Druga je, brojčano jača skupina biskupa, na tragu znamenitog *Sillabusa* (*Zbirka zabluda*, koje je Crkva osudila 1864.) od Koncila zahtijevala osude zabluda, proglašenje novih marijanskih dogmi i donošenje drugih dogmatskih definicija.

Nakon te prve faze, koja je potrajala oko godinu dana, na Duhove 1960. počela je druga, bliža faza priprema za Koncil, koja će potrajati pune tri godine. Papa Ivan XXIII. osnovao je 10 pripravnih komisija koje su imale nimalo laku zadaću da svaka za svoje područje iz mnoštva tematski vrlo različitih prijedloga i želja naprave radne nacрте (scheme) za koncilsku raspravu. To su sljedeće komisije: Teološka (ili doktrinarna) komisija, Komisija za biskupe, Komisija za istočnu Crkvu, Komisija za disciplinu sakramenata, Komisija za disciplinu klera, Komisija za redovništvo, Komisija za misije, Komisija za liturgiju, Komisija za sjemeništa i katoličke škole te Komisija za apostolat laika. U dvije godine svojega rada ta su tijela teoloških stručnjaka izradila 70 shema. Istodobno je imenovano Tajništvo za promicanje kršćanskog

Zavod sv. Jeronima

jedinstva. Njegov će pročelnik kardinal Bea prema Papinoj želji uputiti poziv predstavnicima drugih kršćanskih Crkava da budu promatrači na Koncilu i koordinirati njihovo sudjelovanje. Ubrzo nakon toga Ivan XXIII. je imenovao i važnu Centralnu komisiju, koja će usklađivati rad pojedinih pripremnih komisija i provjeravati njihove rezultate.

U spomenuta povjerenstva za pripremu Drugoga vatikanskog sabora imenovani su sljedeći katolički biskupi iz ondašnje Biskupske konferencije Jugoslavije: dr. Josip Ujčić, nadbiskup beogradski, imenovan je članom Centralne komisije; dr. Franjo Šeper, nadbiskup i metropolit zagrebački, imenovan je članom Komisije za sakramente; dr. Gabrijel Bukatko, vladika križevački, imenovan je članom Komisije za apostolat laika; dr. Frane Franić, biskup splitsko-makarski, imenovan je članom Teološke komisije.

Tek tada je započela intenzivnija dvogodišnja neposredna priprema Drugoga vatikanskog sabora. Članovi komisija odlazili su sljedeće dvije godine u proljeće i jesen u Rim na radne sastanke koji su trajali po nekoliko tjedana. Rad na pripremi koncilskog zasjedanja odvijao se takoreći iza zatvorenih vrata, u spomenutim tijelima koja su bila okosnica priprema te se tematski i organizacijski oslanjale na postojeće kongregacije Rimske kurije. Pročelnici rimskih kongregacija bili su istodobno na čelu novoosnovanih komisija. Samo Komisija za apostolat laika nije bila podređena ni jednoj kurijalnoj ustanovi jer takva kongregacija dotad naprosto nije postojala. U komisije su imenovani i biskupi te teološki stručnjaci iz mjesnih Crkava širom svijeta. Od 842 osobe koje su imenovane u Pripremnim komisijama, dobra trećina je stanovala u Rimu, a više od četvrtine ih je pripadalo Kuriji. Ipak, unatoč takvome omjeru članstva, konkretnu izradu nacrtu za raspravu (shema) na Koncilu obavljali su suradnici Rimske kurije. U procesu priprema i rasprava na izradi radnih nacrtu za crkveni sabor sudionici spomenutih komisija su imali obvezu čuvanja tajnosti te nisu smjeli nastupati u javnosti niti o tome davati neke izjave. Takav odnos prema medijima značajno će se promijeniti tek u drugoj godini zasjedanja općeg sabora.

U tom pripremnom vremenu pojedini su biskupi, već prema svojoj uključenosti u rad pripremnih povjerenstava, u biskupijskim glasilima donosili priloge o pripremi crkvenog sabora, pozivali vjernike na molitvu za njegov uspjeh, izdavali posebne okružnice posvećene Drugom vatikanskom saboru, obavještavali o datumu njegova početka i tumačili pravilnik rada Koncila. Kada je u ljeto 1962. papa Ivan XXIII. objavio *Encikliku o molitvi i pokori za sretan uspjeh II. vatikanskog sabora*, taj je važan dokument, upućen cijeloj Crkvi, preveden na hrvatski jezik i objavljen u biskupijskim Vjesnicima. Neki su biskupi naredili da se on na nedjeljnim misama pro-

čita vjernicima te da se uoči početka Koncila održi devetnica Duhu Svetomu s klanjanjem.

Pitanje smještaja tako velikog broja saborskih otaca iz čitavoga svijeta za vrijeme koncilskih zasjedanja svakako je spadalo u važnu organizacijsku zadaću nadležnih tijela koja su za to bila zadužena. Papinski hrvatski zavod sv. Jeronima u Rimu bio je premalen da primi sve koncilске sudionike iz naših krajeva. Teolog Ivan Golub spominje da se rješenje našlo na sljedeći način: "Rektor Zavoda, mons. Kokša, riješio je pitanje salomonski. U Zavodu sv. Jeronima stanuju nadbiskupi, a od biskupa po dobi, počevši od starijih, koliko bude mjesta." Sukladno tome pravilu 10 biskupa je stanovalo u Zavodu sv. Jeronima, a ostalih 11 hrvatskih biskupa smješteno je u jedan rimski hotel s drugim biskupima koji su pristizali na Koncil.

Otvaranje Drugoga vatikanskog sabora

Nezaboravna svečanost otvaranja Drugoga vatikanskog sabora održana je 11. listopada 1962. Dotad neviđeno šaroliko mnoštvo biskupa i drugih koncilskih sudionika iz cijeloga svijeta kročilo je u svečanoj povorci Trgom sv. Petra prema bazilici. Dok su na otvaranju Prvoga vatikanskog sabora 8. prosinca 1869. sudjelovala 642 koncilski oca s pravom glasa, sada je taj broj iznosio nekoliko puta više s 2540 biskupa i drugih koncilskih otaca. Rimski biskup papa Ivan XXII. na ulazu u baziliku sv. Petra sišao je s nosiljke (*sedia gestatoria*) i nastavio pješice po sredini crkve do glavnoga oltara i svojega trona ne noseći na glavi papinsku tijaru nego biskupsku mitru, što je očito bio čin poštovanja prema svečano okupljenim biskupima.

Nakon misnoga slavlja, zaziva Duhu Svetom i ispovijesti vjere, okupljenima je pročitao svoj govor na latinskom jeziku u trajanju 35 minuta. Govor je nosio znakoviti naslov *Gaudet mater ecclesia – Raduje se majka Crkva*. U njemu je papa iznio glavne smjernice rada i ciljeve tog velebnog skupa koncilskih otaca. Papa se za svoj koncilski uvodni nagovor temeljito pripremao, na njemu je dugo radio i sam ga je sročio. Talijanski teolog Giuseppe Alberigo, jedan od vrsnih poznavatelja Drugoga vatikanskog sabora i pape Ivana XXIII., smatra ga najvažnijim činom cijeloga pontifikata pape Ivana, pa čak i najznačajnijim činom u Katoličkoj Crkvi suvremenog doba. Papa je svoj tekst izvorno napisao na talijanskom jeziku. Istraživači tvrde da su u službenoj objavljenoj verziji neka mjesta iz izvornika promijenjena, a neki izrazi

ublaženi. Nije to nipošto bio gotov program ili vremenski plan odvijanja rada što ga je Papa htio nametnuti ocima biskupima, nego sažeta vizija Koncila i temeljnih zadaća Crkve.

Papin govor na otvorenju: *Raduje se majka Crkva*

Papa ponajprije podsjeća okupljene biskupe da je Isus Krist uvijek u središtu povijesti i života. Opći crkveni sabori, kad se svečano održavaju, zrače njegovo svjetlo istine, svjedoče i prenose vezu Krista i njegove Crkve usmjeravajući na taj način živote pojedinaca, obitelji i društva prema pravim i vječnim dobrima. Govoreći o povodu okupljenog sabora, u talijanskome tekstu javlja se izraz *opportuni aggiornamenti*, što je na hrvatski prevedeno sintagmom “prikladne promjene”.

Ivan XXIII. potom odbacuje odveć pesimističku prosudbu sadašnjosti i snažno se distancira od katastrofičnog promišljanja ondašnjeg stanja Crkve i svijeta, od kulture straha i nepovjerenja u odnosu prema svijetu, koje je učiteljstvo Crkve dovelo pretežito u izolaciju i defenzivni položaj. Zračeći temeljno pouzdanje kršćanske vjere, on jasno i odlučno ističe potrebu pozitivnoga crkvenog stava otvorenosti i

oslušivanja u susretu s drugima. “Nama se, međutim, čini da se nikako ne smijemo složiti s tim procima nesreće, koji uvijek zlokobno proriču, kao da prijeti propast svijeta. U sadašnjem povijesnom zbivanju, kojim – čini se – ljudsko društvo ulazi u nov poredak, valja većma upoznavati tajanstvene osnove Božje providnosti, koja (...) postizava svoj cilj, te sve, pa i ljudske opreke, mudro raspoređuje na dobro Crkve.” Ta nas misao sadržajno snažno podsjeća na potrebu da se konkretna sadašnjost proročki shvati kao Božji poziv. U ozračju Koncila rečena nakana će se postupno razbistriti i shvatiti kao dužnost Crkve “da u svako vrijeme ispituje znakove vremena (*signa temporum*) i tumači ih u svjetlu evanđelja” (usp. *Pastoralna konstitucija Gaudium et spes*, 4).

U nastavku slijedi misao o posebnosti Drugoga vatikanskog sabora. Papa Koncilu stavlja za glavnu zadaću promicati i širiti nauk Crkve kako bi dopro

do svih područja života te oblikovao i prožimao ljudsko društvo. To treba činiti gledajući istodobno na nove uvjete i nove oblike života i mogućnosti crkvenog djelovanja u sadašnjem vremenu. Zatim precizira način promicanja evanđeoske poruke i kaže: "Ipak, nije naša zadaća da to blago samo sačuvamo, kao da se bavimo nekom starinom, nego da žustro, bez straha prionemo uz djelo koje traži naše doba, nastavljajući put kojim je Crkva već gotovo dvadeset stoljeća hodila." Nije glavna nakana Koncila ni u tome da samo raspravi o jednoj ili drugoj poznatoj temi crkvenog nauka. Potrebno je ponajprije "da se taj ustaljeni i nepromjenljivi nauk, koji treba vjerno obdržavati, istražuje i naviješta onako kako to traži naše doba". Pritom papa u evanđeoskoj poruci razlikuje između bitne srži i promjenjivog povijesno-kulturalnog načina kojim se ona izriče.

S tim je povezano i pitanje odnosa prema zabludama i jednostranim tumačenjima u stvarima vjere i ćudoređa. Papa podsjeća da se Crkva u povijesti zabludama uvijek opirala i često ih najstrože osuđivala. Zatim nastavlja: "U sadašnje vrijeme Zaručnica Kristova više voli primijeniti lijek milosrđa negoli prihvatiti oružje strogosti; drži da današnjim potrebama valja izići ususret više snagom svojega nauka, negoli osuđivanjem." Prema Papinoj zamisli Koncil nema nakanu svečano definirati neki nauk koji, uostalom, i nije doveden u pitanje. Osim toga, on izričito odustaje od dotadašnje uobičajene prakse osuda zabluda te ističe ponajprije pastoralni karakter ili pastoralnu zada-

ću Koncila da pozitivno iznosi nauk vjere. Na taj će način pomoći Crkvi da stupi u novo razdoblje svoje povijesti. Takav novi tip crkvenoga govora i njegov pastoralni karakter, što ga je u izradi svojih dokumenata Koncil slijedio, neke skupine vjernika u Crkvi nisu do danas pravo shvatile pa je ta specifičnost Drugoga vatikanskog sabora postala i do danas ostala jedna od glavnih prijetnih točaka njegova tumačenja u postkoncilskoj raspravi.

Na kraju se Ivan XXIII. osvrće na pitanje jedinstva kršćana i ustvrđuje da ova važna zadaća obvezuje. "To pak vidljivo jedinstvo u istini cjelokupna kršćanska obitelj nije, na žalost, još postigla u potpunom savršenstvu. No Crkva katolička smatra svojom dužnošću valjano se truditi oko toga da se ispuni velika tajna onoga jedinstva za koje je Krist uoči svoje žrtve žarkom molitvom molio Nebeskog Oca." Time je naznačena važnost ekumenskog nastojanja, koje će postupno prerasti u temeljno opredjeljenje samoga Koncila i dovesti do izgradnje novoga stava prema pothvatima i djelatnostima oko zbližavanja svih kršćana i zauzimanja za puno jedinstvo svih koji u Krista vjeruju. Spomenuto Tajništvo za jedinstvo kršćana neće nakon početka Koncila biti dokinuto poput pripravnih komisija, nego će biti uzdignuto na razinu koncilske komisije te mjerodavno sudjelovati u izradi nacrtu koje predlažu druge komisije. U postkoncilsko vrijeme Tajništvo je preimenovano u Papinsko vijeće za promicanje jedinstva kršćana, koje i danas ima nezamjenjivu ulogu u ekumenskom dijalogu s drugim kršćanskim Crkvama.

Prvi radni dan

Papa je u Predsjedništvo Koncila imenovao 10 kardinala koji su prema unaprijed objavljenom poslovniku imali zadaću voditi tijekom rasprava i upravljati cjelokupnim koncilskim radom. Prvi dan nakon otvaranja Koncila bio je dan odmora. Saborski su oci počeli pripreme za izbor članova deset Saborskih komisija koje će priređivati, izrađivati i doradivati tekstove za raspravu na zajedničkim sjednicama. Komisije imaju ključnu ulogu u radu crkvenih sabora. Valjalo je, dakle, između otprilike 2500 biskupa izabrati po 16 članova u svaku komisiju, sveukupno 160 imena, pri čemu jednu trećinu članova imenuje papa. Oci su dobili knjižicu s popisom svih katoličkih biskupa, kao i popis onih biskupa koji su sudjelovali u pripravnim komisijama.

Ali koga izabrati u komisije kad se biskupi međusobno ne poznaju? Na početku prvoga radnog dana kardinal Tisserant, uz asistenciju još devet članova predsjedništva Koncila, u prvoj i jedinoj točki sjednice poziva oce da izaberu članove predviđenih deset komisija. Budući da su se koncilski oci još slabo međusobno poznavali, a našli su se pred tako zahtjevnom zadaćom izbora, postojala je opasnost da se članove novih saborskih komisija manje-više prepíše s lista pretkoncilskih komisija. Na taj bi se način zadržao kontinuitet između Koncila i dotadašnjih kurijalnih razmišljanja i vjerojatno bi se preuzele sheme koje su već bile pripremljene. Tada se zbilo važan događaj koji je zacijelo bitno usmjerio tijekom daljnjeg zasjedanja. Prvi se za riječ javlja ugledni član Predsjedništva, kardinal Liénart (Lille), a nakon njega još jedan član Predsjedništva, kardinal Frings (Köln),

s prijedlogom da se sjednica odgodi, a biskupima dadne nekoliko dana za međusobno upoznavanje i konzultaciju svojih biskupskih konferencija kako bi izabrali stručne i najbolje članove u svaku komisiju. Prijedlog je popraćen spontanom pljeskom otaca i prihvaćen od Predsjedništva. Taj se događaj smatra činom osvješćenja Koncila kao skupa koji je svjestan svoje odgovornosti da samostalno donosi odluke.

Izbor članova komisija obavljen je 16. listopada i zacijelo je imao drukčiji ishod nego da su biskupi nasumce birali članove tako važnih koncilskih tijela. To se dogodilo na drugoj općoj sjednici, kad su oci dobili brošure s listama svih biskupskih konferencija. Biskupske konferencije Njemačke, Francuske, Belgije, Nizozemske, Austrije, Skandinavije, Švicarske i Jugoslavije sastavile su jedinstvenu listu svojih prijedloga. Glasovnice su se mogle ispuniti u sabornici ili kod kuće, ali su istoga dana trebale biti predane Tajništvu sabora. Zatim su se na trećoj općoj sjednici pročitale imena izabranih kardinala i biskupa koji su dobili apsolutnu ili barem relativnu većinu. Među izabranima su bila trojica članova ondašnje Biskupske konferencije Jugoslavije. Mons. Franjo Šeper, zagrebački nadbiskup i predsjednik Biskupske konferencije, izabran je za člana Komisije za vjeru i moral; mons. Gabrijel Bukatko, pomoćni nadbiskup beogradski i apostolski administrator križevački, izabran je za člana Komisije za istočnu Crkvu; mons. Alfred Pichler, banjalučki biskup, izabran je za člana Liturgijske komisije. To je zacijelo bila velika čast za naš episkopat.

Njima će uskoro pridoci i četvrti član iz redova naših biskupa. Naime, desetak dana poslije spome-

Mons. Franjo Šeper

Mons. Frane Franić

nutog izbora papa Ivan XXIII. je za svaku od 10 komisija imenovao po 9 saborskih otaca, među kojima je bio i splitsko-makarski biskup mons. Frane Franić. Tako se biskup Franić našao u istoj komisiji u kojoj je već bio nadbiskup Šeper. Ta su dva hrvatska biskupa, prema onome što potvrđuju povjesničari i renomirani teolozi, spadali u značajne sudionike Koncila i u najistaknutije sudionike iz ondašnje Biskupske konferencije Jugoslavije. Održali su čitav niz govora

u Saboru ili pak pisanih intervenata koje su predali Tajništvu sabora, a dali su svoj prinos radom u pojedinačnim komisijama.

Mons. Franić je nakon Drugoga vatikanskog sabora postao nadbiskup i metropolit obnovljene Splitske metropolije. Zagrebački nadbiskup Franjo Šeper imenovan je kardinalom, a potom je postao dugogodišnji pročelnik najvažnije vatikanske kongregacije – Zbora za nauk vjere (1968.-1981.).

Koncil na putu prema samome sebi

Za vrijeme svojega održavanja, Drugi je vatikanski sabor (1962.-1965.) imao četiri razdoblja općeg zasjedanja. Tih godina su biskupi otprilike dva mjeseca, od početka listopada do početka prosinca, zasjedali okupljeni u bazilici sv. Petra u Rimu. Poslije toga su se vraćali u svoje mjesne Crkve, ali rad Sabora time nije prestajao, nego se i dalje nastavio u različitim komisijama i potkomisijama te neformalnih skupovima teologa koji su pripremali, poboljšavali i dorađivali pojedine dokumente do sljedećeg općeg zasjedanja. Službeni jezik je bio latinski, premda se pokoji saborski otac toga nije striktno držao. Prvo razdoblje saborskih zasjedanja trajalo je od 11. listopada do 8. prosinca 1962.

Prema svjedočenju sudionika, Drugi je vatikanski sabor u odnosu na sve druge koncile u povijesti Crkve bio poseban. Neke su se osobitosti od samog počet-

ka mogle jasno uočiti. Ponajprije, bio je reformski u težnji da provede opću reformu Crkve kako bi ona mogla vršiti svoje poslanje u današnjem svijetu. Nadalje, Koncil je imao pastoralno usmjerenje jer je htio izreći nauk Crkve u povijesnom i kulturološkom kontekstu svoga vremena. I treće, bio je ekumenski jer je težnje za jedinstvom kršćana shvatio kao poticaj Duha Svetoga i neopozivo ih prihvatio te se na katoličkim načelima uključio u ekumenski dijalog. Sudionici sa zadovoljstvom svjedoče kako su prve rasprave zanimljive, kako u saborskoj govornici vlada demokratski duh te duh slobode i poštovanja. Svatko želi izraziti svoje mišljenje, ali istodobno poštuje i tuđe.

Oci su se, međutim, susreli s mnoštvom materijala o kojemu su trebali raspravljati. Episkopat koji je pred sobom imao 70 pripremljenih shema morao se učiti osjećati zajednicom. U traženju istinitog i

pravog nije bilo lako postići jedinstvo. Počeli su raspravljati o pripremljenim radnim nacrtima za pet budućih dokumenata: o liturgiji, o jedinstvu Crkve, o božanskoj objavi, o sredstvima društvenog priopćivanja te o Crkvi. Tijekom rasprave o svetoj liturgiji postignut je značajan napredak prihvaćanjem nekih važnih prijedloga i poticaja iz liturgijskog pokreta: da se Božji narod aktivno uključi u službu Božju, da se uvede živi jezik u slavlje mise, reformiraju liturgijske knjige i liturgijski kalendar te da se prilagodi moljenje časoslova. Prema svjedočenju samoga biskupa Franića, on je u sabornici krajem listopada te godine u okviru rasprave o liturgiji govorio o staroslavenskom jeziku i glagoljici te o tisućgodišnjoj opstojnosti staroslavenskog jezika u nekim hrvatskim krajevima kao dijelu rimskog zapadnog obreda. Čini se da je taj intervent potaknuo odluku Predsjedništva da se 12. studenoga pred saborskim ocima održi misa na staroslavenskom jeziku, koju je radi svoga ugodnoga glasa služio šibenski biskup Josip Arnerić.

S obzirom na shemu dokumenta o Crkvi, koncilski oci su na prijedlog kardinala Suenensa prihvatili novi raspored opsežnog materijala o toj temi i tako otvorili put daljnjoj razradi. Iz njega se može nazreti da se planira dogmatski dokument o Crkvi, njezinoj biti i poslanju (*ecclesia ad intra*) te drugi, više pastoralni dokument o odnosima Crkve prema svijetu (*ecclesia ad extra*). Tema božanske objave pokazala se kao vrlo tvrd orah za saborske oce. Papa Ivan XXI-II., koji je u svojoj radnoj sobi preko monitora pratio događanja u sabornici, nije se zapravo miješao u koncilске rasprave. Izravno je intervenirao samo jednom, kada je to bilo od presudne važnosti za daljnji tijek rada. Taj se događaj zbio u drugome dijelu prvoga razdoblja zasjedanja (14. studenoga - 8. prosinca 1962.). Burna pitanja iz nacrta *O izvorima objave (De fontibus revelationis)* prerasla su u prvi teološki prijedlog u stvarima nauka. Teolog Giuseppe Ruggieri u ishodu toga sukoba vidi presudan obrat za tijek Koncila i za Katoličku Crkvu. Crkva napušta suprotstavljenost modernitetu i pravi iskorak prema ljudima svoga vremena, prema modernom društvu, njegovoj kulturi i povijesti. Spomenuta shema o kojoj su oci raspravljali bila je suhoparna, odražavala je stari način razmišljanja i govora, a bez konkret-

ne pastoralne dimenzije i ekumenskog duha. Koncil je, dakle, bio na ispitu i prolazio je proces vlastitog osvjedočenja o ciljevima koji su mu zadani u nagovoru *Gaudet mater ecclesia* pape Ivana XXIII. Ono što je papa u svojem nagovoru predložio kao pastoralni cilj sada je trebalo potvrditi na način da se predložena shema odbaci jer je u suprotnosti s tim zadatostima. Da bi se neki radni nacrt odbacio potrebna je bila dvotrećinska većina glasova. Velika većina saborskih otaca bila je protiv sheme, ali se ipak nije postigla dvotrećinska većina da bi se i formalno mogla odbaciti. Tako se Koncil u jednoj ključnoj raspravi našao u slijepoj ulici. Papa Ivan XXIII. pronašao je izlaz iz te blokade te je osnovao mješovitu komisiju od članova Teološke komisije i Tajništva za jedinstvo kršćana i dao im nalog da izrade novi nacrt o božanskoj objavi. Iz toga će poslije nastati i biti usvojen jedan od četiriju nosivih dokumenata Koncila.

Tijekom prvog razdoblja zasjedanja 587 otaca javilo se za riječ, a 523 su svoje primjedbe na sheme predali Tajništvu pisanim putem. Usmeni interventi su vremenski bili ograničeni na deset minuta. Poslije je to vrijeme skraćeno na osam minuta. Da bi određeni tekst bio prihvaćen trebao je službeno dobiti dvije trećine glasova od prisutnih sudionika s pravom glasa. Međutim, u komisijama su se prijedlozi manjine do te mjere uvažavali dok praktično nije postignut gotovo jednoglasni konsenzus. Tijekom usvajanja konačnih tekstova na svečanim sjednicama ni kod jednog dokumenta većina nije bila manja od 96 posto, a uglavnom je iznosila 99 posto. Od budućih 16 koncilskih dokumenata, na prvom zasjedanju ni jedan još nije bio toliko dorađen da bi bio zreo za prihvaćanje.

Nakon završetka prvoga razdoblja općeg zasjedanja bilo je očito da Koncil vrlo sporo napreduje. To je jednim dijelom bilo zbog organizacijskih problema, a drugim dijelom i zbog mnoštva materijala što je bio prikupljen za raspravu. U nastojanju da ubrza rad koncilskih otaca, Papa je osnovao Koordinacijsku komisiju sa zadaćom da radni materijal brižljivo sortira i bitno smanji broj shema za sljedeće opće zasjedanje (na 20 shema), vodeći računa o ciljevima Koncila. Ona je, prema naputcima Pape, trebala osigurati dinamiku koncilskih aktivnosti i raditi na pripremama između dvaju zasjedanja.

Hrabri Koncil, prvi plodovi

U međuvremenu, bilo je posve jasno da papa Ivan neće moći završiti Koncil. Počeo je ozbiljno pobolijevati, ali je sve do svoje smrti na Duhovski ponedjeljak, 3. lipnja 1963. imao na srcu obnovu Crkve i zacrtani nastavak Koncila. Njegova je

smrt oplakana kao nijednog pape prije njega, kako u Rimu i Katoličkoj Crkvi, tako i u cijelome svijetu. U svojem razmjerno kratkom pontifikatu papa Ivan XXIII. imenovao je 52 nova kardinala te je objavio osam enciklika (okružnih pisama cijeloj Crkvi), od

kojih su najpoznatije *Mater et magistra* (*Majka i učiteljica*) o socijalnom nauku Crkve te *Pacem in terris* (*Mir na zemlji*), enciklika o miru. Ostat će poznat i po svojem posredovanju u diplomatskom rješavanju ondašnje Kubanske krize, kad su se zaoštrili odnosi između SAD-a i Sovjetskog saveza što je čovječanstvo dovelo na rub rata. Započeo je dijalog s ondašnjim komunističkim režimima u srednjoj i istočnoj Europi da bi olakšao položaj katoličkih vjernika i Crkve u tim zemljama. Ta su nastojanja poznata pod nazivom vatikanska Ostpolitik. Zbog svoje dobrote i jednostavnosti nazvan je Papa Dobri. Papa Franjo proglasio ga je svetim 27. travnja 2014. Njegov se spomendan slavi 11. listopada, na dan otvaranja Drugoga vatikanskog sabora.

U svojem govoru na komemoraciji za pokojnog papu Ivana na početku drugoga razdoblja zasjedanja Koncila belgijski kardinal Leon-Joseph Suenens između ostalog je rekao: "Na dan svojega izbora Ivan XXIII. se mogao činiti prijelaznim papom. On je to i bio, ali na jedan iznenađujući način koji se obično ne povezuje s tim izrazom. Iz povijesne perspektive bit će bez sumnje dopušteno reći da je on Crkvi otvorio

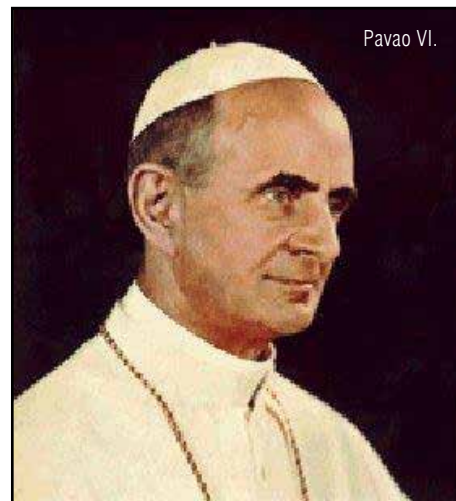
novo razdoblje i da je postavio međašnike za prijelaz iz 20. u 21. stoljeće."

Za nasljednika Ivana XXIII. izabran je Giovanni Battista Montini, nadbiskup Milana, koji je uzeo ime Pavao VI. (1963.-1978.). Giovanni Battista je rođen 26. rujna 1897. u mjestu Concesio (Brescia, Italija). Po svojem porijeklu, duhovnom usmjerenju, izobrazbi i životnom putu Pavao VI. bio je vrlo različit od svojega prethodnika. Otac mu je bio dobrostojeći direktor novinske izdavačke kuće i političar. U građanskoj školi u Bresciji stječe svoju osnovnu izobrazbu. Nakon toga u tamošnjem bogoslovnom sjemeništu pohađa teološka predavanja. Za svećenika je zaređen 1920. Poslije ređenja nekoliko godina studira crkveno pravo na učilištu Gregorijana, a potom na Papinskoj diplomatskoj akademiji u Rimu. Od godine 1924. gotovo tri desetljeća djeluje u Državnom tajništvu Svete Stolice obavljajući različite poslove. Godinama je bliski suradnik pape Pija XII., radeći istodobno kao dušobrižnik studenata i akademika. Godine 1954. imenovan je nadbiskupom Milana i vraća se u dušobrižništvo gdje pokazuje socijalnu osjetljivost i u tom smjeru poduzima različite inicijative.

Pavao VI. nastavlja Koncil

Kardinal Montini bio je aktivni sudionik prvog saborskog zasjedanja premda se nije često javljao za raspravu. Slovio je kao umjereni progresist, dobar poznavatelj Rimske kurije i svih otpora koji su se u njoj javljali prema novom usmjerenju koje je donio Ivan XXIII. Na konklavama (zboru kardinala koji biraju papu) smatrali su ga jednim od glavnih favorita za novoga papu. Odmah po izboru na tu službu (21. lipnja) najavio je da će nastaviti održavanje Koncila. Na otvaranju drugog zasjedanja (29. rujna) postavio je četiri jasne zadaće Koncila: donijeti učiteljski tekst o biti i strukturi Crkve, nastaviti nutarnju obnovu Crkve te poticati jedinstvo Crkve i dijalog Crkve sa svijetom.

Da bi otklonio neke uočene nedostatke u dosadašnjem tijeku zasjedanja, ubrzao je rad sljedećeg saborskog zasjedanja i njegov je program usredotočio na važne zadaće. Uveo je poboljšanja u poslovanje, među kojima je osobito važna služba moderatora ili legata koji će u Papino ime voditi saborski skup. Četvorica moderatora: kardinali Suenens (Bruxelles), Lercaro (Bologna), Döpfner (München) i Agagianian, pročelnik Kongregacije za nauk vjere, uvelike će preuzeti ovlasti koje je do tada imalo glomazno deseteročlano predsjedništvo. Na prijedlog Komisije za apostolat laika od početka drugoga saborskog zasjedanja (ujesen 1963.) skupini od 12 lai-

Pavao VI.

ka bilo je dopušteno da kao promatrači sudjeluju na općim sjednicama. Poslije se broj gostujućih laika na Koncilu povećao. Na trećem saborskom zasjedanju (1964.) papa je dopustio skupini od osam redovnica s raznih kontinenata i sedam laikinja te jednom bračnom paru da kao promatrači sudjeluju za zasjedanju u koncilskoj auli. Ipak nijedna žena nije dobila dopuštenje kao stručnjak govoriti u sabornici, pa ni o temi poslanja laika u svijetu. Pavao VI. bio je odlučan da nastavi započeto djelo svojega prethodnika zalažući

se za ostvarivanje reformi na svim područjima. Osobito se zauzimao da se koncilski dokumenti donesu sa što većom većinom saborskih otaca. Pritom je valjalo s puno vještine i strpljivosti posredovati između tzv. "napredne" većine, koja se zauzimala za obnovu, i "konzervativne" manjine koja je smatrala da se Crkva ne treba mijenjati.

U raspravama su veliku pozornost privlačila važna pitanja o biskupskoj službi, odnosu kolegija biskupa i pape te o ponovnoj uspostavi trajnoga đakonata u Crkvi. Kraj drugoga razdoblja zasjedanja Koncila (4. prosinca) nije ispunio sva očekivanja i ostalo je još puno posla. Ipak su dovršena i usvojena prva dva dokumenta: *Konstitucija o svetoj liturgiji* (*Sacrosanctum Concilium*), koja je označila početak velike stoljetne liturgijske obnove. Papa je upozorio da ju se ne tumači samovoljno prije nego se donesu norme za njezino provođenje u praksi. Usvojen je i *Dekret o sredstvima društvenog priopćivanja* (*Inter mirifica*). Spomenuti dekret spada u jedan od manje

uspjelih koncilskih dokumenata jer se još vodi pretkoncilskom slikom Crkve i relativno velik broj otaca glasao je protiv njega. Međutim, kako primjećuju povjesničari, ako se ima u vidu da su se crkveni krugovi dugo negativno odnosili prema masovnim medijima, spomenuti tekst predstavlja napredak prema još uvijek ne uvažava današnje značenje sredstava društvenog priopćivanja.

Pavao VI. najavio je i neke važne planove: osnivanje Vijeća biskupa, što će se poslije ostvariti ustanovljenjem Biskupske sinode, te reformu Rimske kurije. Početkom sljedeće godine (4.-6. siječnja 1964.) Papa je poduzeo znamenito hodočašće u Jeruzalem, gdje se susreo s Carigradskim ekumenskim patrijarhom Atenagorom, što je svjetska javnost s velikom pozornošću pratila. To je bio veliki iskorak prema izmirenju između Katoličke Crkve i Pravoslavnih Crkava te povlačenja međusobnih izopćenja iz godine 1054. Te su povijesne geste snažnije nego same riječi dale Koncilu ekumensko usmjerenje.

Treće zasjedanje: vrhunac i kriza Koncila

Na početku trećega razdoblja zasjedanja, 14. rujna 1964. skupina koncilskih otaca slavila je prvu koncelebriranu misu na Koncilu. To se razdoblje označava idejnim vrhuncem Drugoga vatikanskog sabora, ali istodobno je ono faza u kojoj je Koncil doživio i svoju najveću krizu. Tijekom rasprava u okviru dogmatske sheme o Crkvi najviše se vremena potrošilo oko bistrenja pojedinih pitanja, kao što je odnos kolegija biskupa i pape, njegove gla-

ve, te pitanje uvođenja trajnog đakonata i đakonskog ređenja oženjenih muškaraca u zrelijoj dobi (prokušani muževi – *viri probati*), zatim izrada poglavlja o Bogorodici te nacrt izjave o Židovima.

Papa Pavao VI. je pri kraju tog zasjedanja, u tjednu od 14.-21. studenoga 1964., koji je u literaturi dobio naziv "crni tjedan", četiri puta intervenirao u rad Koncila. Zaoštrili su se teološki prijevori između koncilске većine i manjine te je prijetila opasnost blo-

kade i usporavanja tijeka obnove što ju je Koncil zacrtao na svojem početku. Povjesničari procjenjuju da je manjina u takvim slučajevima dosegla od 10 do 15 posto biskupa. Jedno od najosjetljivijih pitanja u tekstu *Dogmatske konstitucije o Crkvi* bilo je treće poglavlje. U njemu je trebalo razjasniti narav i službu biskupa (episkopata) kao dopunu nauku o primatu pape kako ju je definirao Prvi vatikanski sabor. To nije bilo jednostavno. Skupina biskupa se pribojavala da će predloženi tekst ugroziti ili oslabiti primat rimskoga pape. Biskup Franić, koji je iznio prigovore manjine, ukazao je zapravo na nedovoljno riješen problem odnosa kolegija biskupa i pape, glave toga kolegija. U nastojanju da se svi koncilski dokumenti prihvate po mogućnosti konsenzusom ili barem što većom većinom, papa Pavao VI. je prije konačnog glasanja o *Dogmatskoj konstituciji o Crkvi*, vođen brigom za jedinstvo koncila i vjernost tradiciji, svojom vlašću donio dodatak tekstu trećega poglavlja pod nazivom *Nota explicativa praevia (Prethodna napomena koja razjašnjuje tekst)*, u kojemu se naglašava povlastica papina primata naspram biskupskom kolegiju, u svjetlu kojega valja shvatiti cijelo poglavlje.

Druga je papina intervencija u tom tjednu bila odluka da se odgodi glasovanje o završnom tekstu *Deklaracije o vjerskoj slobodi* za sljedeće saborsko zasjedanje. To je zapravo bilo potrebno učiniti jer je ovaj dokument označio otklon od dotadašnjeg stava Crkve prema slobodi vjere, što je predstavljalo veliku novost pa je u tom obliku relativno visoki postotak otaca bio protiv *Deklaracije*. Treća intervencija odnosila se na tekst *Dekreta o ekumenizmu*. Na zahtjev pape, a da se udovolji kritičarima toga dokumenta, u završnu verziju toga dekreta uneseno je 19 promjena bez mogućnosti da se o tome raspravlja. Te promjene više su se odnosile na pojedine formulacije i nisu zadirale u idejni smjer i glavni sadržaj dokumenta.

Konačno, Pavao VI. je na kraju svečanosti završetka 3. saborskog zasjedanja, 21. studenoga proglasio Mariju Bogorodicu Majkom Crkve te odredio da se slavi na Duhovski ponedjeljak. Ova papina odluka ima svoju pretpovijest. Tijekom rasprave o nacrtu dokumenta o Blaženoj Djevici Mariji za vrijeme drugoga saborskog zasjedanja sve se snažnije postavljalo doktrinarno pitanje koje je koncilski skup podijelilo na dvije gotovo jednake struje. Jedna se skupina, na tragu ondašnjih marijanskih zahtjeva, snažno zauzimala da se Bogorodici posveti poseban dokument. Druga je pak skupina zastupala suprotno, teološki umjereno mišljenje da se tekst o Mariji unese kao poglavlje u *Dogmatsku konstituciju o Crkvi*. Spor među biskupima oko načina govora o Gospodinovoj majci nije bio nevažan, nego je itekako imao dalekosežne teološke, eklesijalne i ekumenske implikacije. Na glasovanju se većina biskupa, premda ne velika, izjasnila za to da Koncil o Majci Božjoj progovori na kraju *Konstitucije o Crkvi*, u njezinu 8. poglavlju, što je na kraju i provedeno. Spomenuta intervencija Pavla VI. bila je neka vrst ustupka da se zadovolji koncilaska manjina koja je zahtijevala da se Blažena Djevica Marija proglasi posrednicom i da joj se posveti poseban koncilski tekst.

Na kraju ovoga zasjedanja prihvaćena su tri koncilski dokumenta: *Dogmatska konstitucija o Crkvi* "*Lumen gentium*", *Dekret o istočnim Katoličkim Crkvama* "*Orientalium ecclesiarum*" i *Dekret o ekumenizmu* "*Unitatis redintegratio*". Neki povjesničari, ne bez razloga, smatraju prihvaćeni tekst o Crkvi vrhuncem i središtem koncilskih odluka. U njemu je Katolička Crkva nakon više stoljeća traganja za razumijevanjem same sebe sada u jednom službenom tekstu izrekla svoju bit, svoj ustroj i svoje poslanje. Zato je *Lumen gentium* središte koncilskih tekstova te polazeći od njega treba tumačiti sve druge dokumente.

Četvrto zasjedanje i završetak

Po završetku trećega zasjedanja, papa Pavao VI. je početkom prosinca sudjelovao na Euharistijskom kongresu u Bombayju (Indija) te uskoro za 14. rujna 1965. najavio početak četvrtog zasjedanja koncila. Neposredno prije toga objavio je encikliku *Mysterium fidei (Tajna vjere)*. U međuvremenu su komisije intenzivno radile na izradi i poboljšanjima preostalih 11 tekstova. Koncil je morao požuriti sa svojim radom i dovršiti ga jer je ovo bilo njegovo posljednje zasjedanje. Svi su nacrti dokumenata u stadiju svojega nastajanja i rasprave doživjeli čitav niz verzija s različitim proširenjima, pastoralnim dotjerivanjima i teološkim produbljenjima. Neki su ipak prihvaćeni

bez većih prijetopornih točaka, dok su se drugi u raspravama mukotrpno i dugo radali, idejno i teološki bistrili i sazrijevali.

Prvi je na ponovnu raspravu došao tekst o vjerskoj slobodi, koji donosi veliku novost koncila jer mijenja dotadašnji službeni stav Crkve o tom pitanju. Jedna manja struja među biskupima nije bila u stanju slijediti tu promjenu pa je tekst do konačnog prihvaćanja prošao višekratne promjene u nadležnim komisijama. U njemu Crkva zahtijeva slobodu navještaja Evanđelja svakom stvorenju. Odustaje od dotadašnjega stava da je svjetovna vlast dužna poduprijeti crkveno djelovanje sredstvima prisile. Prima na znanje da moderna

država nije više kršćanska, nego neutralna i da je suvremeno društvo pluralističko. Polazi od nepovredivog dostojanstva ljudske osobe i poštovanja savjesti svakog pojedinca da u stvarima vjere bude slobodan te ga se ne smije siliti da radi protiv svoje savjesti, niti priječiti da radi po svojoj savjesti. Povijesno je značenje ovoga dokumenta da je silu u vjerskim stvarima i ugnjetavanje onih koji drukčije vjeruju proglasio u načelu protivnom evanđelju.

Nekoliko nacrti teksta o unutarcrkvenim pastoralnim pitanjima prihvaćeni su nakon dorada i proširenja bez većih kritičkih primjedbi. U to spada *Dekret o službi biskupa*, koji je nauk o biskupima iz *Dogmatske konstitucije o Crkvi* sada pretočio u praksu. Zatim *Dekret o izobrazbi svećenika*, *Deklaracija o kršćanskom odgoju* i *Dekret o obnovi redovničkog života*. U obnovi redovništva Koncil relativizira vremenski uvjetovane redovničke tradicije i naglašava usredotočenje na središte Evanđelja. U obnovi se valja orijentirati na trostruki zahtjev Isusovih savjeta u Evanđelju, na izvorni duh i tradiciju utemeljitelja i na promijenjene životne uvjete u sadašnjosti. U *Dekretu o misijama* sada je, primjerice, ugrađena teološka perspektiva iz drugih koncilskih tekstova, osobito onoga o Crkvi i o ekumenizmu. Shema o službi i životu svećenika doživjela je proširenja i teološko-duhovno produbljivanja. O svećeničkom celibatu nije se na Koncilu javno raspravljalo, nego se zaključno konstatira da je celibat u različitim pogledima primjeren svećeništvu.

Prvotni nacrt teksta izjave o Židovima sada je stavljen u širi okvir izjave o nekršćanskim religijama. Na početku se izražava općenito pozitivan stav prema tim religijama (islamu, budizmu i hinduizmu) ističući neke pozitivne religijske vrijednosti koje ih povezuju s kršćanstvom. Tekst se u drugome dijelu bavi odnosom Crkve prema Židovima. Najprije podsjeća na veliku zajedničku duhovnu baštinu Staroga zavjeta (Saveza i proroka), zatim navodi da se za Kristovu smrt ne mogu optužiti niti svi ondašnji Židovi bez razlike, niti današnji Židovi. Krist je dragovoljno pretrpio muku i smrt iz ljubavi, zbog grijeha svih ljudi, da bi svi postigli spasenje. Odbacuje se predodžba da su Židovi odbačeni i prokleti, osuđuje se svaki oblik antisemitizma, kao i svaka diskriminacija ljudi

zbog rase, boje, društvenog položaja ili religije kao strana Kristovu duhu.

Prije konačnoga prihvaćanja teksta sheme o objavi *Dei verbum* unesene su dvije promjene. Jedna se odnosi na tumačenje istinitosti knjiga *Svetoga pisma* (One "čvrsto, vjerno i bez zablude naučavaju istinu za koju je Bog htio da radi našega spasenja bude zapisana"). Druga je posvećena odnosu *Pisma* i predaje ("Crkva svoju sigurnost o svemu objavljenoj ne crpi samo iz Svetog pisma").

Na završnom koncilskom zasjedanju jači priporci javljali su se oko konačnoga teksta *Konstitucije o Crkvi u suvremenom svijetu*, što je pridonijelo da u poboljšanom obliku dokument dobije više biblijski karakter. Koncil nije izričito osudio komunizam, nego ga je tiho i gotovo obzirno odbacio. Istaknuo je nemoralnost totalnog rata, ali i pravo na legitimnu obranu u ratnim sukobima. Ovaj dokument predstavlja novu vrstu crkvenoga govora. U početku nije bio predviđen, niti u povijesti Koncila postoji takva vrsta dokumenta. Postupno je nastajao i mukotrpno se oblikovao u jeku raspravljanja i izrade drugih tekstova, kao i procesa iskoraka Crkve u sadašnje doba svoje povijesti, prošavši pritom do konačnoga prihvaćanja više verzija. Crkva u njemu na nov i pozitivan način govori svijetu, izriče svoj odnos prema svjetovnim područjima i nekim važnim društvenim pitanjima. U konačnom glasovanju imao je 2307 glasova *za*, 75 glasova *protiv* i 7 nevažećih glasova.

Na kraju četvrtog, posljednjeg zasjedanja koncilski su oci na završnim svećanim sjednicama prihvatili sljedeće dokumente: *Dekret o pastirskoj službi biskupa u Crkvi* (*Christus Dominus*), *Dekret o prilagođenoj obnovi redovničkog života* (*Perfectae caritatis*), *Dekret o odgoju i izobrazbi svećenika* (*Optatam totius*), *Deklaraciju o kršćanskom odgoju* (*Gravissimum educationis*), *Deklaraciju o odnosu Crkve prema nekršćanskim religijama* (*Nostri aetate*), *Dogmatsku konstituciju o božanskoj objavi* (*Dei verbum*), *Dekret o apostolatu laika* (*Apostolicam actuositatem*), *Deklaraciju o slobodi vjerovanja* (*Dignitatis humanae*), *Dekret o misijskoj djelatnosti Crkve* (*Ad gentes*), *Dekret o službi i životu prezbitera* (*Presbyterorum ordinis*) i *Pastoralnu konstituciju o Crkvi u suvremenom svijetu* (*Gaudium et spes*).

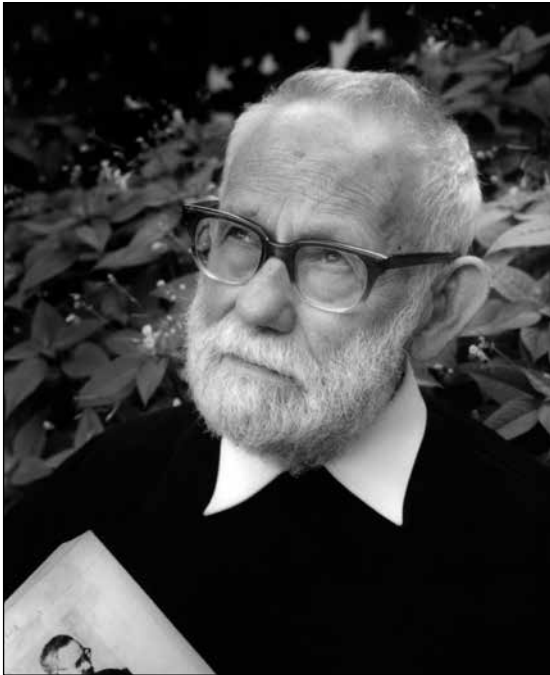
Teolozi (periti)

Svaki je biskup na Koncilu mogao imati svoga teologa koji mu je pružao stručnu pomoć u raspravi oko različitih teoloških tema i pitanja. To su bili njihovi privatni teolozi. Zagrebački nadbiskup Franjo Šeper za svoga je savjetnika izabrao mladog i

nadobudnog profesora teologije na Katoličkom bogoslovnom fakultetu, redovnika-kapucina Tomislava J. Šagi-Bunića. I nije se prevario.

Šagi-Bunić se već za vrijeme Koncila, a osobito u postkoncilskom vremenu svojim nastupima, pre-

T. J. Šagi-Bunić

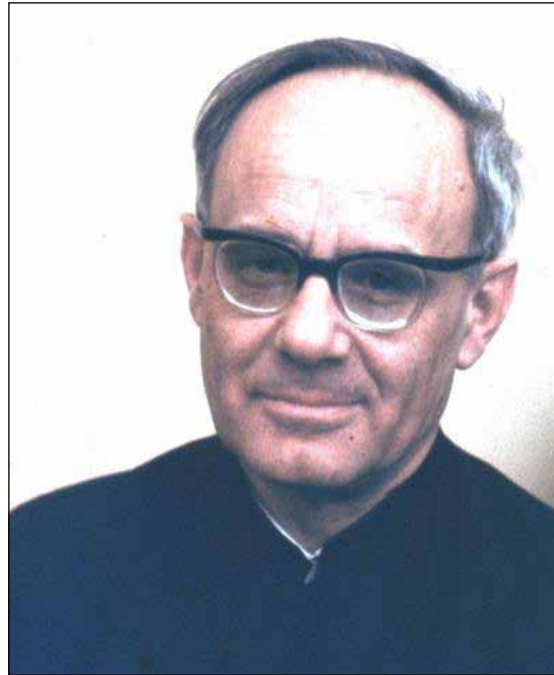
davanjima, brojnim člancima i knjigama te cjelokupnim djelovanjem profilirao u vrsnoga teologa te jednog od glavnih promicatelja koncilске misli i tumača koncilskih dokumenata na hrvatskim prostorima.

Koncil je imao i službene teologe (latinski naziv: *periti*) koje je imenovao Papa. Oni su sudjelovali u radu različitih komisija i podkomisija gdje su se pripremali, doradivali i poboljšavali koncilski dokumenti. Broj službenih teologa narastao je s 315 na početku na 450 pri kraju Koncila. Među njima je bio zastupljen cjelokupni spektar ondašnje teologije sa svojim različitim smjerovima.

Za razliku od mnogih biskupa koji nisu imali dostatnog teološkog znanja i poželjne učenosti, istaknuti su koncilski savjetnici (*periti*) po naravi stvari bili dobri poznavatelji suvremene teološke misli i novijih strujanja na svojim područjima te su istodobno pomno pratili društvena previranja i promjene u svijetu. Tako su na temelju promišljanja sveukupne teološke tradicije u svjetlu znakova vremena mogli razvijati nova plodna polazišta za reformu Crkve i obnovu cjelokupnog kršćanskog života. Nekima je od njih sve do pred početak Koncila bilo na različite načine uskraćivano da objavljuju teološke radove jer njihove ideje navodno nisu bile u skladu s uvriježenim naukom Crkve. Koncil je u duhu dijaloga i međusobnog poštovanja otvorio prostore slobode i odgovornosti te dokinuo takve vrste ograničenja.

Ovdje vrijedi kratko podsjetiti na samo neke od koncilskih savjetnika, koji su poslije postali poznati i široj crkvenoj javnosti. Jedan od najistaknutijih je zacijelo njemački isusovac Karl Rahner, katolički teolog svjetskoga glasa.

Karl Rahner

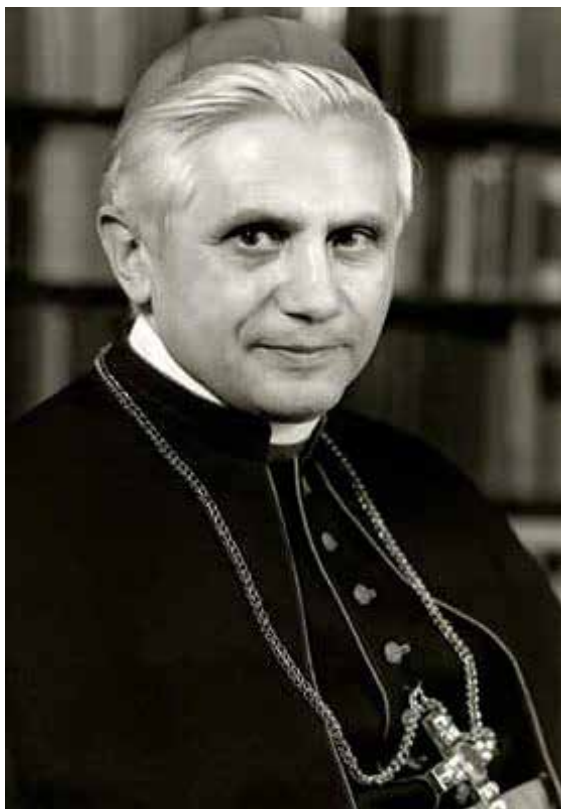

Njega je bečki kardinal Franz König, vrlo utjecajan u kardinalskom kolegiju, najprije uzео kao svoga osobnog teologa, povjerivši mu da napravi kritičke prosudbe i dadne svoje mišljenje o pojedinim koncilskim nacrtima koji su bili u optjecaju među koncilskim ocima.

Na preporuku kardinala Königa teolog Rahner je imenovan službenim koncilskim savjetnikom i zacijelo je bio u užem krugu onih teologa koji su dali velik prinos te imali vodeću ulogu u izradi i formuliranju pojedinih dokumenata, osobito *Konstitucije o Crkvi Lumen gentium* (pitanje trajnog đakonata, kolegijaliteta biskupa, odnosa mjesne i opće Crkve, mariologije itd.) i *Dogmatske konstitucije o božanskoj objavi Dei verbum*. Rahner je poslije sa suradnicima izdao vrijedna i stručna tumačenja te komentare koncilskih dokumenata koji su doživjeli više izdanja i desetljećima bili standardna pomagala u promicanju temeljnih nakana Koncila. Znao je ukazivati na propuste i površnosti u provedbi reforme, ističući da prava obnova kršćanskoga života uvijek uključuje

Kardinal Franz König i Karl Rahner

produbljenje i jačanje vjere. U tom smislu znakovita je njegova sljedeća misao: "Ako bi se sljedećih desetljeća Crkvom bolje upravljalo, ako bi liturgija bila ljepša, ako bi izrasla dublja teologija i jasnije pravo te veći društveni utjecaj, a ne bi se povećale vjera, nada i ljubav, onda bi sve bilo uzalud."

Od istaknutih francuskih teologa dominikanac Yves Congar imao je sličnu sudbinu kao i Rahner jer su mu pedesetih godina prošloga stoljeća crkvene vlasti zabranile da objavljuje svoja djela i da predaje na crkvenim učilištima. Već u pripremi Koncila papa Ivan XXIII. ga je rehabilitirao i pozvao u Pripravnu teološku komisiju. Poslije je bio osobni teolog biskupa u Strasbourgu te je imenovan i službenim koncilskim savjetnikom. Milanski kardinal Montini, kasnije papa Pavao VI., više puta je izjavio da Congar smatra teologom koji je Koncilu najviše utro put.

Vodeći koncilski teolozi često su nastupali izvan koncilске aule i rada u komisijama, najčešće kao predavači na različitim formalnim i neformalnim skupovima i susretima biskupa i teologa. Congaru se pripisuje da je osobito protumačio i popularizirao ideje o Crkvi kao Božjem narodu i Crkvi kao zajedništvu (*communio*) te teme općega svećeništva svih vjernika i kolegijaliteta biskupa. Intenzivno je sudjelovao na izradi sedam dokumenata, a jedan je od rijetkih teologa koji je za vrijeme cijeloga Koncila vodio dnevnik što ga je poslije objavio (*Mon Journal du Concile*). U njemu je sadržano mnoštvo dojmova, iskustava i doživljaja te izvješća koji osvjetljaju što se

dogadalo iza kulisa. Papa Ivan Pavao II. imenovao ga je kardinalom 1994. godine.

Nešto drukčiji životni put imao je njemački redovnik, redemptorist Bernard Häring, koji je djelovao u Rimu, a slovio kao napredni teolog. Bio je začetnik i predvodnik novoga polazišta u moralnoj teologiji koje kao središte morala uzima zapovijed ljubavi. Njegovo djelo *Kristov zakon* (*Das Gesetz Christi*) iz pedesetih godina prošloga stoljeća, svojevrmeno prevedeno i na hrvatski jezik, doživjelo je broja izdanja i slovalo kao standardni priručnik na teološkim učilištima. Premda je imao dosta idejnih protivnika u Rimskoj kuriji, već ga je papa Ivan XXIII. uključio u Pripravnu komisiju za vjeru i moral, a poslije ga je imenovao i službenim koncilskim savjetnikom. Osobito je surađivao na izradi *Pastoralne konstitucije o Crkvi u suvremenom svijetu* zauzimajući se za osjetljivost Crkve za "znakove vremena". U raspravama su značajni njegovi prinosi pitanjima koja se tamo obrađuju, kao što su teme braka i obitelji, kulture, znanosti, politike, mira i pravednosti.

Joseph Ratzinger, kasnije dugogodišnji pročelnik Kongregacije za nauk vjere i papa Benedikt XVI., bio je za vrijeme Koncila vrlo mlad i perspektivan teolog koji se tih godina razvio u jednoga od vrlo značajnih koncilskih perita. Prije nego je imenovan u tu službu, kardinal Frings iz Kölna angažirao ga je za svojeg osobnog teološkog savjetnika koji je pripremao njegove koncilске intervente. U mnogim raspravama i predavanjima došla je do izražaja Ratzingerova učenost, dubina i oštroumnost misli te širina poznavanja teološke problematike, kao i jednostavnost i diskrecija na osobnoj razini.

Njegov se doprinos prepoznaje u izradi teksta *Konstitucije o Crkvi* i *Dogmatske konstitucije o objavi* te u *Dekretu o misijskoj djelatnosti Crkve*. Osobito je značajan njegov prinos tumačenju i prenošenju koncilске misli u crkvenoj javnosti njemačkoga govornog područja. Nakon svakoga od četiri razdoblja zasjedanja Koncila Ratzinger je u prigodnim knjižicama davao pregled koncilskih događanja te precizno i jasno predstavljao rezultate svakog zasjedanja. Kad je postao papa i uključio se u raspravu o pravom tumačenju Koncila, te su njegove knjižice ponovno dobile na aktualnosti pa su prije nekoliko godina prevedene i na hrvatski jezik.

Hans Küng, svećenik porijeklom iz Švicarske, dugogodišnji profesor fundamentalne teologije u Tübingenu (Njemačka) spadao je na Koncilu, uz Ratzingera, u tzv. "teološke tinejdžere koji su bili u velikoj modi", kako se u ono vrijeme navodno šaljivo o njima dvojici izrazio jedan stariji kolega iz teološke struke. Küng je, međutim, bio drukčijeg karaktera, načina rada i stila ophođenja. Nakon nekoliko publikacija o tada vrlo vrućim temama, kao što je ponovno ujedinjenje kršćana i reforma Crkve, koje je

spretno povezao, na teološkom području u javnosti je stekao veliku popularnost. Najprije je bio teološki savjetnik mjesnoga biskupa u Rottenburgu, a zatim je tek na drugom koncilskom zasjedanju imenovan službenim koncilskim teologom. Küng nije bio toliko aktivan u različitim koncilskim komisijama nego je zbog svoje elokventnosti i spretnog ophođenja s medijima radije držao predavanja na različitim forumima i skupovima, ne samo u Rimu nego i u Americi, gdje je stekao znatnu popularnost. Već tada su se nazirali neki njegovi radikalni stavovi zbog kojih mu je kasnije oduzeto crkveno poslanje (kanonska misija) da predaje na teološkom učilištu.

Na Koncilu je sudjelovalo mnogo teologa koji nisu imali službeno imenovanje *peritus* nego su djelovali kao savjetnici pojedinih biskupa ili biskupskih konferencija. Budući da nisu bili članovi raznih stručnih komisija, stajali su na raspolaganju svojim biskupima te su mogli više utjecati na oblikovanje javnog teološkog mišljenja. Nizozemski dominikanac i profesor dogmatike Edward Schillebeeckx (Nijmegen) jedan je od najpoznatijih pripadnika te skupine. On je za vrijeme Koncila pratio nizozemske biskupe, surađivao s drugim biskupskim konferencijama i koncilskim ocima, pripremao intervjente kardinala

Alfrinka, a imao je dobre odnose i s medijima te je na različitim tiskovnim konferencijama, u intervjuima i člancima široj javnosti prenosio nakane Koncila. Zbog nekih svojih teoloških ideja i kritike prvotnih koncilskih nacrti, u krugovima Rimske kurije smatrali su ga premodernim te je to vjerojatno bilo razlogom što nije imenovan službenim koncilskim teologom. Schillebeeckx je program Koncila sažeo u pitanju: "Kako u našem današnjem vremenu pravu vjeru održati živom?" Da bi se suprotstavio tendencijama omalovažavanja Koncila, pokrenuo je sa skupinom istaknutih teologa međunarodni časopis *Concilium* sa zadaćom povezivanja i jačanja snage obnove u postkoncilskom vremenu. Prije nekoliko godina taj je časopis počeo izlaziti i na hrvatskom jeziku.

Činjenica je da su glavni ton i doprinos teološkim raspravama na Drugome vatikanskom saboru davali poznati i priznati teolozi iz srednjoeuropskih zemalja njemačkog i francuskog govornog područja. Za uspjeh Koncila od velike je važnosti bila plodna suradnja između teologa i biskupa. Polazeći od suvremene teološke misli, koncilski su stručnjaci (*periti*) nastojanjima oko obnove pružali argumentacijsku potporu, misaono ih uobličavali i pronalazili primjerenije formulacije.

Nekatolički promatrači

Na Koncil su po prvi put prema želji pape Ivana XXIII. kao promatrači pozvani i predstavnici drugih, odijeljenih kršćanskih Crkava – pravoslavni i protestanti. Oko njihova poziva i načina sudjelovanja brinulo je Tajništvo za jedinstvo kršćana, na čelu kojega su bili kardinal Augustin Bea i njegov bliski suradnik Jan Willebrands. Tajništvo je u mjesecima prije otvaranja Drugoga vatikanskog sabora uputilo poziv nekatoličkim kršćanskim zajednicama da na taj crkveni skup pošalju svoje službene delegate koji su činili skupinu ekumenskih promatrača. Mjesto za nekatoličke promatrače bilo je na posebnoj podiju pokraj Predsjedništva u koncilskoj auli. Nakon početnoga kolebanja i nevjerice njihov se broj povećavao. U prvom razdoblju zasjedanja 1962. godine bilo ih je 54, u drugom razdoblju 1963. godine 68, u trećem 1964. godine 82 i u četvrtom 1965. godine 106. Promatrači su dobivali tekstove shema o kojima se raspravljalo i mogli su pisanim putem davati svoje primjedbe.

Oni nisu imali pravo glasa niti sudjelovanja u službenim javnim raspravama, ali su na druge načine, u neslužbenim susretima, osobito preko Tajništva za jedinstvo kršćana, iznosili svoje prijedloge te tako značajno utjecati na izradu dokumenata i jačanje ekumenskog ozračja među koncilskim ocima. Osim

službenih delegata katolička je strana preko Tajništva za jedinstvo kao "goste" pozivala različite za ekumenizam zaslužne ličnosti, koje su simpatizirale s katoličanstvom i bile poznate zbog svoje zauzetosti za jedinstvo kršćana. Na početku su među promatračima na Koncilu bila osmorica gostiju iz redova drugih kršćana, a na kraju četvrtog zasjedanja 16.

Jedan od najpoznatijih teologa među promatračima bio je evangelički egzeget Oscar Cullmann (Francuska) koji je poznao obnoviteljske struje u katoličkoj teologiji i njegovao različite ekumenske kontakte, između ostalih i s uvažanim teologom Yvesom Congarom i kardinalom Giovannijem Battistom Montinijem. Pomno je pratio nastajanje koncilskih dokumenata, kritički je proučavao razne sheme i raspravljao o njima s koncilskim ocima, uvijek stručno, obazrivo i s razumijevanjem, što mu je tijekom vremena donijelo značajan ugled. U svojim osvrtima upozoravao je da ne treba imati prevelika očekivanja glede ponovnog jedinstva Crkava. Mogući i poželjni napredak vidio je u obnovi Katoličke Crkve i s tim povezano poboljšanje ekumenskog razgovora. Iz svoje evangeličke perspektive na sljedeći je način izrekao poteškoće toga razgovora: "Ono što nas dijeli, nisu pozitivni sadržaji naše vjere nego upravo ono

što katolicizam više ima (gledano s naše strane: ono što on ima previše) i obrnuto, ono što mi manje imamo (gledano s katoličkog stajališta: što nam nedostaje).” Prema Cullmannu, Koncil je ispunio očekivanja, a u nekim točkama i više nego ispunio.

Drugi poznati ekumenist iz skupine promatrača gostiju na Koncilu zacijelo je Roger Schutz, švicarski evangeličko-reformirani teolog i utemeljitelj ekumenske Zajednice iz Taizéa (Communauté de Taizé). Mjesto Taizé već je prije Koncila bilo sinonim za ekumenski dijalog i crkvenu obnovu. Prior Zajednice brat Schutz od početka je svoju zajednicu shvaćao kao most osobito između protestantizma i katolicizma, koja ne samo da čezne za kršćanskim zajedništvom, nego ga već sada živi u velikom poštovanju različitih konfesionalnih tradicija koje treba međusobno pomiriti. Jednom godišnje se susretao s papom Ivanom XXIII., a najava Koncila u njemu je pobudila nadu u početak velikoga puta prema pomirenju između katolika i drugih konfesija.

Roger Schutz s još jednim bratom iz Zajednice sudjelovao je na poziv Tajništva za jedinstvo kao službeni gost na Koncilu i bio je jedan od njegovih najmarljivijih sudionika u praćenju sjednica i rasprava. Prema vlastitoj izjavi, tijekom četiri zasjedanja propustio je samo dva dopodneva. Njegov stan u Rimu postao je mjesto susreta i razgovora mnogih biskupa iz cijeloga svijeta te teologa i novinara. Tu su se razmjenjivala iskustva o koncilskim temama i doživljavala ljudska i kršćanska povezanost. Koncilski događanja toliko su ga se dojmila da je u Taizéu deset godina kasnije sazvao “Koncil mladih”, gdje je na svoj način nastavio koncilsku intenciju crkvene obnove.

Ovaj crkveni događaj stoljeća, koji je pokrenuo nevjerojatno duhovno buđenje i polet, pozorno su pratili tadašnji mediji, uključujući radio i televiziju te stotine novinara. Poznate novine i tjednici (*Le*

Monde, *Time*, *Frankfurter Allgemeine Zeitung* i mnogi drugi) imali su vlastite dopisnike koji su u komentarima, analizama i reportažama redovito izvješćivali o događanjima na Koncilu. Svoje informacije nisu crpili samo iz službenih izvora, nego često iz brojnih kontakata, susreta i neformalnih druženja sa sudionicima Koncila. Tako su neki od njih objavljivali kronike koncilskih zasjedanja ili su, da bi izbjegli neugodnosti pišući o škakljivim i osjetljivim temama, skrivali svoj pravi identitet služeći se pseudonimom. Na engleskom govornom području to je bio američki redovnik, redemptorist, profesor patristike i misiologije na rimskom redemptorističkom učilištu Alfonsianum Francis X. Murphy (pseudonim: Xavier Rynne), a na njemačkom govornom području austrijski isusovac, novinar, izvijestitelj i urednik nekoliko časopisa Mario von Galli.

Drugi vatikanski sabor je službeno završio 8. prosinca 1965. (na blagdan Bezgrješnog začeća BDM). Donio je sveukupno 16 dokumenata i progovorio praktično o svim područjima crkvenoga života. Koncilski se dokumenti prema svojoj vrsti i značenju dijele u tri skupine. Na prvome su mjestu konstitucije (4), zatim dekreti (9) te deklaracije (3). Svi zajedno su sadržajno i misaono međusobno tijesno povezani tako da tvore jednu nerazdvojivu cjelinu. Koncil je sebi postavio zadaću kao nijedan prije njega u povijesti Crkve. Polazeći od *Svetoga pisma* i dosadašnje predaje te imajući u vidu zahtjeve današnjega vremena on želi temeljito obnoviti cjelokupni crkveni život (liturgiju, nauk, teologiju) te odnose Crkve u njoj samoj i prema svijetu. Njegova nakana da uvede Crkvu u današnje, novo razdoblje njezine povijesti, predstavlja epohalnu i vrlo zahtjevnju zadaću koja unatoč brojnih postignuća i značajnih plodova ima zastoja i poteškoća te ni danas, pedeset godina poslije, nije završena.

Osvrt na provedbu Koncila

Prema mišljenju povjesničara, potrebno je otprilike pola stoljeća da se smjernice i dokumenti jednoga koncila provedu u konkretnu praksu Crkve i život katoličkih vjernika. Upravo je toliko vremena proteklo od završetka Drugoga vatikanskog sabora. Ipak, valja imati na umu da je taj velebni i povijesni crkveni događaj iz više razloga bio poseban pa ga je teško uspoređivati s njegovim prethodnicima u povijesti. Prošli Koncil je ne samo donio daleko najveći broj dokumenata i progovorio gotovo o svim crkvenim područjima, nego je kao nijedan do sada želio sveukupni nauk, odnose i sam poklad vjere izreći na suvremen način i tako crkvenu zajednicu uvesti u novo razdoblje povijesti. Već zbog toga daleko je teže u suvremeni život pretočiti sve njegove nakane, brojne smjernice i mnogovrsne poticaje. U tom smislu službeno obilježavanje 50. obljetnice održavanja Koncila, što je u međuvremenu iznjedrilo mnoštvo osvrta, članaka, simpozija i knjiga, već je dalo dodatni poticaj i značajan prinos dubljem i svestranijem sagledavanju koncilskih nakana te proučavanju i kritičkom vrednovanju kako već zaboravljenih pobuda, tako i postignutih ostvarenja. U dosadašnjem polustoljetnom postkoncilskom vremenu obično razlikujemo četiri razdoblja ili faze provođenja Koncila.

Prva faza, u godinama neposredno nakon njegova završetka, obilježena je osjećajem oduševljenja. Crkva izlazi iz svoje zatvorenosti i otvara se svijetu, odbacuje osude, prakticira pozitivan pristup i za-

počinje dijalog kao način ophođenja sa svjetovnim područjima, drugim kršćanima i nekršćanskim religijama. Velike nade u duhovno buđenje i procvat ulijevao je pokrenuti proces svekolike obnove liturgijskoga života te promjena teološkog naglaska u shvaćanju Crkve kao božansko-ljudske zbilje, za razliku od kruto hijerarhijske slike Crkve kao Božjega naroda s različitim službama i karizmama. K tome je koncilski nauk o Crkvi afirmirao opće svećeništvo svih vjernika kao sudioništvo u Kristovoj proročkoj, svećeničkoj i kraljevskoj službi te su osnivana tijela odgovornosti i suradnje svih Kristovih vjernika u životu crkvene zajednice.

Međutim, kako su godine prolazile splasnulo je početno oduševljenje i ustupilo mjesto osjećaju otrežnjenja. U tom drugom razdoblju, sedamdesetih godina prošloga stoljeća, uvidjelo se da s jedne strane postoje granice i znatne poteškoće u reformi Crkve, osobito ako tzv. obnovu struktura ne prati obnova duha, crkvenosti i života u vjeri. S druge strane, tijekom koncilskog poleta i oduševljenja napravljene su i brojne zloporabe, nespretnosti i određena samovoljna pretjerivanja s obzirom na način povezivanja staroga i novoga, razlikovanja između bitnih sadržaja vjere i njihova povijesno uvjetovanog izraza. U tom procesu obnove Crkva, dakako, ne smije zanemariti ili dokinuti ništa od svojih temeljnih istina i tajni vjere, ali one se trebaju tumačiti i slaviti na ljudima razumljiv način.

Međureligijski molitveni skup u Asizu

Cijena n. din. 0,50

Poštarina plaćena u gotovu

Mali koncil

JESEČNI PRILOG
SA KONCILA ZA DJECU

Broj 1

Ožujak 1966.

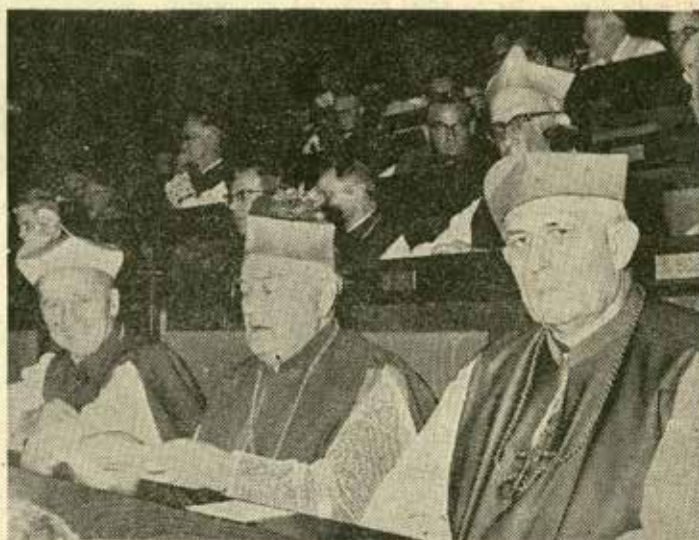
U novinama »Glasu Koncila« bila je djeci posvećena jedna stranica, s podnaslovom »Vama djeco«. Ali djeca nisu bila time zadovoljna, malo im je bila jedna stranica, htjeli su imati cijele novine samo za sebe. Zato su nadbiskup zagrebački i biskup đakovački odlučili pokrenuti ove vjerske novine za djecu — »Mali koncil«. Izdavat će ih »Glas koncila«, a uređivati svećenici đakovačke biskupije.

Veliki Koncil, onaj u Vatikanu, okupio sve naše biskupe, ujedini ih u mislima i odlukama za napredak Crkve i svijeta. Tako bi i ove male novine, »Mali Koncil«, htjele okupiti, ujediniti i oduševiti svu našu djecu u radu za dobro Crkve i naroda — sve u duhu II Vatikanskog koncila. Zato ćemo ovim novinama nastojati da djeca bolje upoznaju svoju vjeru, da saznaju što je sve Crkva učinila za dobro svijeta, posebno za dobro našega naroda, pa da budu ponosni što se mogu zvati kršćanima. Čitajući ove novine naša će djeca razmišljati o Bogu, veseliti se što su živa, što su određena za vječni život s Bogom. Ovdje će djeca naučiti da biti dobar ne znači biti »drveni svetac«. Zato ćemo u »Malom koncilu« donositi i šale, prave šale da se pukne od smijeha a da se ništa ne sagraješi. Bit će tu pjesmica, stripova, slika, crteža ... Pripovijedat ćemo o junačkim podvizima naših misionara po dalekim zemljama. Očekujemo da će nam mali reporteri iz svih naših župa javljati što se kod njih događa, kako djeluju ministranti, što rade na vjeronauku, kako pomažu siromahe i bolesnike, i još mnogo toga ...

Nadamo se da će u ove novine za djecu rado zaviriti i stariji čitatelji. Sjetit će se svoga djetinjstva, obnovit će drage uspomene kad su i sami čitali vjerske časopise za djecu, a možda u njima i surađivali.

UREDNIŠTVO

VELIKI...

...i MALI KONCIL

O dvadesetoj obljetnici Koncila (1985.) papa Ivan Pavao II. je sazvaio Izvanrednu sinodu biskupa u Rimu, koja je naznačila treće razdoblje postkoncilske obnove. Sinoda je izvršila svojevrsnu provjeru i kritičku procjenu do tada učinjenog. Ukazala je na brojne plodove, ali i tamne strane u prihvatu Koncila i ostvarivanju njegovih smjernica. Suprotstavila se stanovitom omalovažavanju ili razvodnjavanju koncilskih opredjeljenja te se zauzela za nastavak reformi dosljednim i vjernim provođenjem temeljnih koncilskih smjernica. Ivan Pavao II. i njegov nasljednik Benedikt XVI. višekratno su isticali da je Koncil velika milost koju je Crkva zadobila u 20. stoljeću i "u njemu je ponuđen siguran kompas da bi nas usmjerio tijekom hoda u stoljeću u koje ulazimo". Teološki je osobito istaknuto da je Crkva zajedništvo (*communio*). Ona je u Kristu na neki način znak i sredstvo najprisnijega sjedinjenja s Bogom i međusobne povezanosti cijelog ljudskog roda. Međutim, u toj fazi, koja je potrajala dvadesetak godina, ipak su jačale centralističke tendencije u Crkvi, a sporo se rješavali različiti problemi koji su se sve više očitovali uslijed društvenih promjena padom komunizma, pojavom novoga vala sekularizacije (slabljenja povezanosti s Crkvom) te jačanjem sveopćeg (globalnog) procesa povezivanja i umrežavanja čovječanstva na kulturnoj, gospodarskoj i političkoj razini. Može se reći da su se pojavila stanovita suprotstavljanja u tumačenju i blokade u provedbi Koncila od strane značajnih pojedinaca u samoj Rimskoj kuriji i malih skupina, tzv. tradicionalista koji ne priznaju razvitak i životnost crkvene predaje te odbacuju Drugi vatikanski sabor.

Papa Benedikt XVI. svojim je govorom kardinalima i zaposlenicima Rimske kurije pred Božić 2005. godine označio početak četvrte faze provedbe Koncila, koja još uvijek traje. Bilo je to o 40. obljetnici održavanja Drugoga vatikanskog sabora. Govoreći o tumačenju koncila, Papa je usporedio i suprotstavio dvije hermeneutike: s jedne strane "hermeneutiku diskontinuiteta" ili „loma“, koju zastupaju tradicionalisti i koju je s pravom odbacio kao neosnovanu i neprihvatljivu. Nasuprot njoj je istaknuo "hermeneutiku reformi i obnove", koja je na tragu istinskog tumačenja Koncila. Tko se zauzima za reformu, pretpostavlja da postoje nedostaci i loše stanje, pa je potrebno posegnuti za zaboravljenim tradicijama i kreativno ih obnoviti. Reforme su potrebne jer je Crkva, premda osnovana od Krista kao pouzdana posrednica Božjega spasenja, ipak sastavljena od ljudi pa je time podložna i ljudskim slabostima te uvijek iznova potrebna obraćenja, pokore i obnove. Crkvene tradicije treba razumjeti u živom i povijesnom shvaćanju. One izražavaju jednu božansko-apostolsku predaju na povijesno uvjetovan način pa ih zato uvijek iznova valja u procesu prenošenja produbljivati, tumačiti i djelomično korigirati. U tom smislu treba shvatiti i

kontinuitet nauka na tragu koncilskoga razumijevanja predaje. Tako je Papa svojom intervencijom jasno usmjerio današnju raspravu o tumačenju Koncila i odlučno odbacio njegova reducirana i kriva shvaćanja. U najnovije vrijeme i papa Franjo je dao do znanja da neće dopustiti da se Koncil dovodi u pitanje.

Koncilaska obnova ima različite vidove i mnogostruke značajke. Ipak, bez pretenzija na obuhvatnost, može se govoriti o tri temeljne dimenzije u zacrtanim nastojanjima oko obnove Crkve. To su duhovna (s obzirom na rast u vjeri i produbljenje crkvenoga života), strukturna (s obzirom na posadašnjenje i reformu čitavoga niza struktura na višim i nižim crkvenim razinama) i doktrinarna (obnova teološkoga promišljanja, navještaja i načina govora o Bogu). Neki su teolozi pokušali iz mnoštva raznolikih koncilskih ideja, pojmova, nakana i poticaja ukazati na ono glavno i nosivo oko kojega se sve vrti i iz kojega na neki način sve proizlazi. Tako se sve četiri konstitucije mogu povezati u glavnu i nosivu teološku misao: Crkva (*Lumen gentium*), u snazi Božje riječi (*Dei verbum*), slavi otajstva spasenja (*Sacrosanctum concilium*), za spas svijeta (*Gaudium et spes*). Koncil je iznjedrio čitav niz znakovitih i važnih pojmova koji su ušli u teološku i crkvenu upotrebu, ali čije duboko i osebujno značenje nije na prvi pogled jasno pa ga treba uvijek iznova otkrivati i tumačiti. To su primjere: *aggiornamento*, pastoralnost, dijalog, znakovi vremena, hijerarhija istina, Crkva kao sakrament, Božji narod, kolegijalno jedinstvo, Crkva siromaha, puno, svjesno i djelatno sudjelovanje u bogoslužnim

slavljenja (*participatio actuosa*), autonomija zemaljskih stvarnosti, vjerska sloboda i dr.

U postkoncilskom vremenu pojedinačni elementi koncilskoga nauka postupno su pretakani u praksu i život opće Crkve. Najprije su dokumenti s komentarima kao teološka osnova za iskorak Crkve te misali i drugi liturgijski obrednici prevedeni na žive jezike za upotrebu u liturgiji. Zatim su slijedile pojedinačne strukturne inovacije u skladu s novim teološkim naglascima te shvaćanjem poslanja spasenjske zajednice. Da bi se ojačala uloga i odgovornost mjesnih Crkava (sinodalnost), uvodi se novo savjetodavno tijelo, tzv. Sinoda biskupa koja se redovito sastaje svake treće godine. Ustroj Rimske kurije, koja pomaže papi u upravljanju Crkvom, doživljava također reformu i određene prilagodbe, pri čemu su najznačajnije one u Kongregaciji za nauk vjere, čiji pročelnik postaje zagrebački nadbiskup kardinal Franjo Šeper (1968.-1981.). Zatim je, prema teološkim usmjerenjima Drugoga vatikanskog sabora, prilagođeno crkveno pravo i objavljen novi *Zakonik kanonskog prava* (1983.), a potom je izrađen i *Katekizam Katoličke Crkve* (1994.). Obnova i prilagodbe u duhu koncilске eklezijologije odvijale su se jednako tako u okviru novoga promišljanja uloge i položaja različitih skupina i redova u samoj Crkvi (laici, redovnici, biskupi, svećenici).

Ohrabren i potican različitim koncilskim i postkoncilskim dokumentima (enciklike, pobudnice,

direktoriji) otpočeo je bratski dijalog s drugim kršćanskim Crkvama (ekumenizam) na doktrinarnoj, pastoralnoj i duhovnoj razini, koji je donio brojne plodove. Vrijedi spomenuti da je u odnosu s pravoslavnim Crkvama, između ostalog, "izbrisano iz pamćenja" međusobno izopćenje iz davne 1054. godine, s kojim je započeo prvi veliki crkveni raskol. Uoči Velikog jubileja kršćanstva (2000.) papa Ivan Pavao II. je u posebnoj enciklici (*Da budu jedno*, 1995.) po prvi put pozvao druge kršćane na "bratski, strpljiv dijalog" o načinu vršenja službe pape kao Petrova nasljednika u Crkvi, a da ona pritom ne izgubi ništa od svojih bitnih značajki te da bude prihvatljiva pravoslavnim i luteranskim Crkvama. S luteranima je, između ostalog, izrađen zajednički tekst o opravdanju (1999.) kojim su prevladane dosadašnje dogmatске razlike glede toga pitanja. Prigodom Papinih pohoda širom svijeta neizostavna je točka i razgovor s predstavnicima nekršćanskih religija.

U zacijelo složenom i zahtjevnom dijalogu s nekršćanima (Kongregacija za nauk vjere, *Dominus Iesus*, 2000.) velik je iskorak u tom pogledu bio molitveni susret u Asizu (1986.). U duhu Koncila Katolička Crkva danas vodi dijalog s predstavnicima raznih svjetovnih područja: znanosti (enciklika *Fides et ratio*, 1998.), kulture (Papinsko vijeće za kulturu, osnovano 1992.), gospodarstva i politike (*Doktrinarna nota o nekim pitanjima vezanim uz sudjelovanje katolika u političkom životu*, 2002.).

Zaključak

Zbog svega rečenoga Drugi vatikanski sabor ima trajno značenje za život Crkve i vjerničko snalaženje u suvremenom svijetu. On je želio Crkvu uvesti u naše doba i pružiti joj teološki nužan obrazac za povijesni hod u vremenu punom brzih promjena i velikih izazova u kojemu se nalazimo. Valja stalno imati na umu i neka od bitnih usredotočenja koja je naglasio. To su: kristološko usmjerenje (s obzirom na Isusa Krista, jedinog posrednika spasenja, središte i puninu sve Božje objave), svetopisamsko usmjerenje (s obzirom na stožernu ulogu pisane riječi Božje, koja treba biti duša svake teologije), poslanost (okrenutost) svijetu, prema kojemu Crkva treba gajiti kritičku otvorenost, jer je poslana da ga evandeoskom porukom pročišćava, oplemenjuje i spašava.

Ostvarivanje Koncila u Hrvatskoj (ili među Hrvatima) zaslužuje poseban i detaljniji osvrt koji nadmašuje okvire ovoga teksta. O raznim vidovima i mnogovrsnim pitanjima koncilске recepcije do sada je napisano mnoštvo članaka, radova i knjiga. Ovdje bih ipak izdvojio neke naglaske iz pomno sročenog i vrlo vrijednog prikaza Bonaventure Dude, *Prihvat II. vatikanskog koncila u Hrvatskoj* (u: N. A. Ančić [prir.], *Koncil u Hrvatskoj*, Split 1996., 29-77). Vodeći su se hrvatski teolozi s pravom višekratno pitali je li se kod nas dogodila "koncilska prementalizacija" ili su u Crkvi pravljene samo kozmetičke promjene, bez pravog poznavanja bitnih nakana Koncila i bez dostatne volje za obnovom duha i srca. To pitanje ni danas nije izgubilo na aktualnosti.

Valja imati u vidu da je naša Crkva u vrijeme Koncila i nakon njega nekoliko desetljeća živjela u totalitarnom komunističkom sustavu koji je vjernike i službenu Crkvu na različite načine potiskivao, onemogućavao i progonio, pa u tim skučenim i teškim vremenima nije bilo prave slobode za nesmetano crkveno djelovanje i za svestranu primjenu koncilskih dokumenata. Ako bismo na kraju samo spomenuli neke od zaista velikog broja važnih i zaslužnih ustanova i osoba, onda valja ponajprije istaknuti Hrvatsku biskupsku konferenciju (osnovana 1992., nakon uspostave samostalnosti Republike Hrvatske, a do tada je djelovala u okviru Biskupske konferencije Jugoslavije) koja je vrlo značajno na svojoj razini usklađivala, poticala i promicala tijek koncilске obnove u Hrvatskoj.

Povrh već spomenutih biskupa, zagrebačkog kardinala Šepera i splitskog nadbiskupa Franića, istaknuti prilog na liturgijskom području zacijelo je dao tadašnji banjalučki biskup Alfred Pichler. Nema

dvojbe da je Koncil i u ondašnjim, za nas teškim prilikama bio snažan poticaj općem duhovnom buđenju hrvatskih katolika iz kojeg su nastale brojne ustanove od dalekosežne i goleme važnosti za život i budućnost Crkve. S početkom Koncila (11. listopada 1962.) u Zagrebu je počeo izlaziti *Glas Koncila* (GK), koji se od skromnih početaka razvio u vodeće dvotjedne nadregionalne crkvene novine te je kasnije prerastao u katolički tjednik.

GK je u proteklom polustoljetnom razdoblju ne samo neumorno i stručno tumačio i popularizirao koncilске ideje i nakane, nego je i izvještavao o životu i svim važnijim događanjima u našoj Crkvi. Godine 1966. GK je pokrenuo mjesečnik za mlade i djecu pod naslovom *Mali koncil* (MAK) te postupno razvijao vrlo bogatu i raznoliku izdavačku djelatnost.

Po svršetku Koncila nadbiskup Franić je u Splitu pokrenuo teološki časopis *Crkva u svijetu* (CUS, 1966.), koji je osobito u južnim krajevima Lijepe naše okupljao koncilski usmjerene i angažirane svećenike i katolike te publicirao brojne naslove, osobito o odnosima vjere i društvene zbilje, Crkve i suvremenog svijeta. Godinu dana nakon toga u Zagrebu je utemeljena Kršćanska sadašnjost najprije kao časopis *Svesci*, a potom kao „Centar za koncilska istraživanja, dokumentaciju i informacije”, koji je već odavno ne samo prerastao u vodećeg nacionalnog izdavača liturgijskih knjiga, teoloških i stručnih publikacija i nizova te literature nabožnog sadržaja i vjeronaučnih pomagala, nego je postao prepoznatljiv i nezamjenjiv promotor svekolikih koncilskih gibanja i ostvarenja u Crkvi u Hrvata. Važan, ali nažalost nedovršen, pothvat koncilskoj recepciji dali su hrvatski isusovci pokretanjem izdanja komentara koncilskih dokumenata, od kojih je objavljeno njih sedam.

Urušavanjem komunizma i uspostavom samostalne demokratske hrvatske države nakon Domovinskog rata Crkva je dobila punu slobodu za svoje djelovanje i vršenje evandeoskog poslanja pa je u tom vremenu valjalo, sada u uvjetima društvenog pluralizma, provesti neke do tada neostvarene koncilске smjernice i opredjeljenja. Naša Crkva je organizacijski i strukturalno svakako ojačana, osobito na polju visokoškolskih ustanova i pastoralnog djelovanja. Slabiji su pomaci u pitanjima uključivanja vjernika laika u crkvene službe, u tijela suodgovornosti i suodlučivanja. Zadaća nove evangelizacije zahtijeva i veliki preustroj pastoralnih struktura, gdje se do sada ipak ne vidi potrebni i poželjni napredak.

Kazalo važnih pojmova

Aggiornamento

Pojam što ga je rabio papa Ivan XXIII. za označavanje i provedbu planirane reforme u Crkvi. Na hrvatski se prevodi izrazom *posadašljenje* ili *podanašljenje*.

Biskupijska sinoda

Crkveni skup što ga saziva biskup pojedine biskupije. Ivan XXIII. je 1960. zajedno s Koncilom najavio sazivanje Rimske biskupijske sinode.

Centralna komisija

Skupina kardinala i predsjednika Biskupskih konferencija za koordinaciju u pripremnom radu prije početka Koncila.

Deklaracija (izjava)

Niža vrsta dokumenata Drugog vatikanskog sabora. Koncil je prihvatio tri deklaracije koje razvijaju nove perspektive crkvenog nauka.

Dekret

Po važnosti srednja vrsta koncilskih dokumenata. Koncil je donio devet dekreta, koji obrađuju osobito konkretna pitanja crkvenog života.

Ekumenski koncil

Skup svih kardinala, biskupa i drugih dostojanstvenika Katoličke Crkve koji prema crkvenom zakonu imaju pravo sudjelovanja na koncilu. Prema uvriježenom brojanju, Drugi je vatikanski sabor bio XXI. ekumenski koncil.

Ekumenski pokret, ekumenizam

Dijalog, nastojanja i pothvati kršćanskih Crkava s krajnjim ciljem da se postigne puno crkveno jedinstvo.

Kardinalski kolegij

Neka vrst papina Senata, sastavljenog od svih kardinala. Najvažniju ulogu u tom kolegiju ima kardinal-dekan.

Kolegij biskupa

Sveukupnost biskupa cijele Crkve na čelu s papom. Jedna od važnih tema na Drugom vatikanskom saboru bio je položaj kolegija (zбора) biskupa u odnosu na papu.

Komisije (povjerenstva)

Vidi: Pred-pripremna komisija, Pripremna komisija, Centralna komisija, Koncilna komisija, Koordinacijska komisija.

Koncilna rasprava

Rasprava o pojedinim prijedlozima i nacrtima (shemama) na općim zasjedanjima Koncila. Način prijave za raspravu i vrijeme govora bilo je strogo određeno.

Koncilna (saborska) dvorana

Bazilika sv. Petra preinačena u dvoranu Koncila. S desne i s lijeve strane glavne lađe podignute su visoke tribine sa sjedalima za sudionike na tom crkvenom skupu.

Koncilna komisija

Skupina koncilskih otaca i teologa koji su obrađivali prijedloge i nacрте za koncilne dokumente. Bilo je deset takvih komisija.

Koncilski moderator

Papa Pavao VI., koji je nastavio Koncil, uveo je 1963. ovu službu. Od tada su četiri kardinala moderatora naizmjenično vodila opće sjednice Koncila.

Koncilski otac

Sudionik Koncila koji je imao pravo glasa. Pozvani su bili svi kardinali i biskupi Katoličke Crkve te vrhovni poglavari muških redovničkih zajednica.

Koordinacijska komisija

Skupina kardinala koju je osnovao papa Ivan XXIII. na kraju prvog razdoblja zasjedanja Drugog vatikanskog sabora sa svrhom da tematski sažme radne predloške i tako ubrza rad Koncila.

Konstitucija

Najvažnija vrsta dokumenata Drugoga vatikanskog sabora. Četiri donesene konstitucije obrađuju značajne teološke i crkvene teme: Crkvu, objavu i liturgiju.

Opće zasjedanje

Opće koncilne sjednice u bazilici sv. Petra u Rimu. Na njima su imali pravo govoriti samo koncilski oci. Sudjelovali su mogli savjetnici i promatrači, ali bez prava govora i glasanja.

Papinski primat

Posebna uloga i prvenstvo pape kao nasljednika apostola Petra u Katoličkoj Crkvi, osobito naglašena na Prvom vatikanskom saboru.

Patrijarh

Poglavar samostalne Crkve (u pravoslavlju) ili krajevne Crkve istočnog obreda koja je sjedinjena s Rimokatoličkom Crkvom.

Peritus

Službeni teološki savjetnik Koncila. Periti su kao teološki stručnjaci tijesno surađivali sa koncilskim ocima oko različitih tema i nosili glavni teret izrade tekstova za koncilске dokumente.

Petrov nasljednik

Naziv za papu kao Petrova nasljednika, odakle proistječe njegov posebni položaj i uloga u Katoličkoj Crkvi.

Predsjedništvo Koncila

Kolegij od deset kardinala koji je službeno predsjedao općim sjednicama Koncila.

Pred-pripremna komisija

Skupina pripadnika Rimske kurije imenovana od pape Ivana XXIII. koja je poduzela prve korake u pripremi najavljenog Koncila.

Pripremna komisija

Skupina kardinala, biskupa i drugih suradnika za izradu predložaka i nacрта za raspravu na Koncilu. Sveukupno je bilo deset takvih komisija pri Rimskoj kuriji.

Razdoblja zasjedanja Koncila

Vrijeme održavanja općih sjednica. Drugi vatikanski sabor imao je četiri razdoblja svoga zasjedanja, i to ujesen 1962., 1963., 1964., i 1965.

Rimska kurija

Sveukupnost različitih rimskih organa koji pomažu papi u vođenju i upravljanju Katoličkom Crkvom.

Shema (nacrt)

Predložak, odnosno nacrt za izradu dokumenata. Sheme su služile kao radni nacrti i bile su do konačnog prihvatanja dokumenata uvijek iznova prerađivane i dorađivane, a katkada i posve odbacivane.

Sveti oficij

Jedna od najvažnija ustanova Rimske kurije. Od 1965. zove se Kongregacija za nauk vjere.

Tajništvo za jedinstvo kršćana

Ustanova Rimske kurije koju je osnovao papa Ivan XXIII. za promicanje jedinstva kršćana. Ona je na Koncilu bila zadužena za organizaciju i način sudjelovanja nekatoličkih promatrača. Postoji i danas pod nazivom Papinsko vijeće za jedinstvo kršćana.

Literatura

Giuseppe Alberigo, Kratka povijest Drugoga vatikanskog koncila (1959. – 1965.), KS, Zagreb, 2008.

Klaus Schatz, Allgemeine Konzilien – Brennpunkte der Konzilsgeschichte, F. Schöningh Paderborn, 1997., 263-332

Hubert Jedin, Das Zweite Vatikanische Konzil, u: H. Jedin – K. Repgen (prir.), Handbuch der Kirchengeschichte, sv. 7, Freiburg, 1979., 101-143

Giuseppe Alberigo – Klaus Wittstadt (prir.), Geschichte des Zweiten Vatikanischen Konzils 1959-1965, 5 sv., Grünewald Mainz, Peeters Leuven, 1997.-2008.

Martin Leitgöb, Dem Konzil begegnen, Topos plus Kevelaer, 2012.

Nediljko A. Ančić, Sudjelovanje biskupa Franića na Drugom vatikanskom saboru, u: D. Šimundža – N. A. Ančić (prir.), U službi Crkve i naroda, Crkva u svijetu, Split, 2014., 157-172

Bonaventura Duda, Prihvat II. vatikanskog koncila u Hrvatskoj, u: N. A. Ančić (prir.), Koncil u Hrvatskoj, Split, 1996., 29-77.

Bilješka o autoru

Nediljko Ante Ančić, rođ. 1948., svećenik, studirao je filozofiju i teologiju u Innsbrucku (Austrija). Od 1981. predaje temeljno bogoslovlje na Teologiji u Splitu, kasnije Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Splitu. Od 2013. godine obnaša službu pastoralnog vikara Splitsko-makarske nadbiskupije. Doktorirao je na političkoj teologiji Johanna Baptista Metza. U svojim radovima obrađuje osobito položaj i ulogu Crkve u pluralističkom društvu te tematiku Drugoga vatikanskog sabora.

NACIONALNI KATEHETSKI URED
HRVATSKE BISKUPSKE KONFERENCIJE
Ksaverska cesta 12A, 10 000 ZAGREB